

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

К.П. Гавриловська

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З КУРСУ
**«Профілактика та подолання
сімейного насилля»**

Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2018

*Рекомендовано до друку Вченою Радою Житомирського державного
університету імені Івана Франка
(протокол №2 від 28.09.2018 р.).*

Рецензенти:

Аврамчук О.С. – кандидат психологічних наук, в.о. завідувача кафедри клінічної психології УКУ.

Чабанюк Н.І. – кандидат психологічних наук, перший заступник начальника ДУ «Житомирський навчальний центр підготовки поліцейських».

Гавриловська К.П.

Г12   Методичні рекомендації з курсу «Профілактика та подолання сімейного насилля» – Житомир, 2018. – 47 с.

Методичні матеріали з курсу «Профілактика та подолання сімейного насилля» складено відповідно до місця та значення дисципліни за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньо-професійною програмою з напряму підготовки 053 «Психологія». Вони охоплюють всі змістові модулі, визначені освітньо-професійною програмою.

Методичні матеріали з дисципліни «Профілактика та подолання сімейного насилля» складаються зі: вступу, розподілу навчальних годин на модулі, тем лекційного курсу дисципліни, інструктивно-методичних матеріалів до практичних занять, а також до самостійної роботи студентів; наявні завдання та вимоги до підсумкових модульних робіт і до заліку, список рекомендованої літератури.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Структура навчальної дисципліни	4
Рекомендації до організації самостійної роботи	6
Модуль 1	8
Модуль 2	16
Модуль 3	24
Модуль 4	32
Вимоги до заліку	40
Література	44
Критерії оцінювання	45

Пояснювальна записка

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни «Профілактика та подолання сімейного насилля» є ознайомлення студентів з основними видами домашнього насильства; з психологічними особливостями осіб, що постраждали від домашнього насильства та осіб, що чинять насильство в родині; зі способами профілактики та протидії домашньому насильству.

Завдання:

- оволодіння студентами категоріально-термінологічним апаратом психології домашнього насильства,
- ознайомлення із особливостями різних видів насильства, способами профілактики та захисту від насильства в родині.

Програмні результати навчання:

- виокремлювати психологічні чинники проблемної поведінки особистості
- самостійно розробляти корекційну програму, підбирати методи і техніки психологічної допомоги
- розробляти комплекс тренінгових занять
- скласти висновок про психічне благополуччя особистості та соціальної групи за результатами психологічної діагностики.

1. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	денна форма/ заочна форма				
	Всього годин	кількість годин			
		лекції	практичні	лабораторні	Індивідуальна робота Самостійна робота
Модуль 1. Загальне методологічне підґрунтя психології насильства					
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи психології насильства					
Тема 1. Домашнє насильство як психологічний феномен	3	2			1
• Поняття та види насильства	6		2		4
Разом за змістовим модулем 1	9	2	2		5
Змістовий модуль 2. Види та форми домашнього насильства					
Тема 2. Форми домашнього насильства	3	2			1
• Домашнє насильство над дітьми	6		2		4
• Домашнє насильство над жінками	6		2		4
Тема 3. Сексуальне насильство	6				6
Разом за змістовим модулем 2	21	2	4		15
Разом за модулем 1	30	4	6		20
Модуль 2. Причини домашнього насильства					
Змістовий модуль 3. Соціальні та психологічні причини домашнього насильства					
Тема 4. Соціальні чинники насильства	3	2			1
Тема 5. Психологічні чинники насильства	3	2			1
• Історико-культурні чинники насильства в сім'ї	6		2		4
• Соціальні причини насильства	6		2		4
• Психологічні причини насильства в сім'ї	6		2		4
Тема 6. Літературні джерела насильства	6				6
Разом за змістовим модулем 3	30	4	6		20
Разом за модулем 2	30	4	6		20
Модуль 3. Суб'єкти домашнього насильства					
Змістовий модуль 4. Особа, яка постраждала від домашнього насильства					
Тема 7. Психологічні особливості особи, яка постраждала від домашнього насильства	3	2			1
• Шляхи віктимізації особи, яка постраждала від домашнього насильства	6		2		4
• Організація корекційної роботи з особою, яка постраждала від домашнього насильства	6		2		4
Разом за змістовим модулем 4	15	2	4		9
Змістовий модуль 5. Особи, що чинять насильство в родині					
Тема 8. Психологічні особливості особи, яка вчиняє насильство в сім'ї	3	2			1
• Психологічні особливості чоловіків – домашніх кривдників	6		2		4
• Агресія	6				6
Разом за змістовим модулем 5	15	2	2		11
Разом за модулем 3	30	4	6		20

Модуль 4. Корекційна робота в ситуації домашнього насильства						
Змістовий модуль 6. Корекційна робота з сімейними кривдниками						
Тема 9. Психологічний супровід у ситуації домашнього насильства	4	2				2
• Творча терапія у консультуванні особи, яка постраждала від домашнього насильства	5		2			3
• Творча терапія в консультуванні членів сімей, що зіткнулися з проблемою домашнього насильства	5		2			3
Тема 10. Організація корекційної роботи з домашніми кривдниками	5		2			3
• Поетапна модель терапевтичної роботи з кривдниками	5		2			3
• Тренінгова робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї	6					6
Разом за змістовим модулем 6	30	2	8			20
Разом за модулем 4	30	2	8			20
Усього годин	120	14	26			80
Всього	120	14	26			80

-

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота є невід’ємною складовою вивчення навчальної дисципліни. Вона здійснюється за такими напрямками:

- підготовка теоретичних питань до практичних занять;
- підготовка практичних завдань до семінарських занять;
- підготовка усних виступів та безпосередні виступи;
- підготовка до підсумкових модульних робіт та екзамену.

Підготовка теоретичних питань до практичних занять передбачає опрацювання питань практичного заняття, які повністю або частково розглядаються на лекції або виносяться на самостійне опрацювання.

Алгоритм підготовки

- Визначте питання для підготовки (Ви маєте розглянути усі питання, зазначені у плані практичного заняття).
- Візьміть у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені у списку основної літератури до заняття. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- Визначте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання практичного заняття.
- Прочитайте ці розділи.
- Складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання.
- Визначте основні поняття, які Ви повинні засвоїти.
- Проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов’язаний з іншими питаннями теми.
- Для кращого засвоєння та запам’ятовування матеріалу складіть короткий конспект, схеми, таблиці або графіки по прочитаному матеріалу.
- Визначте проблеми в опрацьованому матеріалі, які Ви недостатньо зрозуміли. З цими питаннями Ви можете звернутися на консультації до викладача.
- Перевірте, як Ви засвоїли опрацьоване питання. Ви можете це зробити, відповівши на тестові питання до теми або розв’язавши практичні завдання.

Підготовка усних виступів передбачає вміння презентувати зроблене на загал та захистити результати своєї роботи.

Алгоритм підготовки

- Виконайте усі необхідні пункти з підготовки завдань, що потребують усної презентації.
- За результатами проведеної роботи підготуйте детальний звіт, орієнтуючись на вимоги прописані у плані практичного заняття.
- На основі звіту розробіть текст усного виступу (див. вимоги до усних доповідей).

Підготовка до підсумкової модульної роботи (ПМР) та заліку має на меті узагальнення та систематизацію знань з окремого модуля або дисципліни у цілому.

Алгоритм підготовки

- Ознайомтеся з переліком питань та завдань до ПМР або заліку.
- Підберіть підручники, інструктивно-методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки (її перелік Ви можете знайти в робочій програмі або інструктивно-методичних матеріалах).
- Перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними конспектами або підручниками.
- Визначте рівень знань з кожного питання.
- Визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, виконання окремих завдань тощо). З цією метою зверніться до алгоритму підготовки теоретичних питань до практичних занять та виконання завдань до лабораторних занять.
- Для самоперевірки перекажіть теоретичні питання або виконайте практичне завдання.

Пам’ятка. Якщо ви маєте труднощі у підготовці окремих теоретичних питань або виконанні практичних завдань, ви можете звернутися за консультацією до викладача. Час проведення консультацій зазначений у Графіку проведення консультацій (кафедра соціальної та практичної психології). Ставити питання на ПМР або екзамені вже запізно.

Вимоги до письмових звітів та усних доповідей

Загальні вимоги

Письмові звіти студентів мають оформлюватись на комп'ютері, набиратися на окремих листках формату А4 (текст з однієї сторони), підшиватися за допомогою діркопробивача або стиплера у папку, окрему для кожного студента (прохання не вкладати звіти у файли), та відповідати таким основним вимогам:

- відповідність усім структурним та змістовим вимогам, зазначеним у плані семінарського заняття.
- наявність титульної сторінки із назвою звіту та інформацією про його виконавців;
- виклад державною мовою,
- акуратне оформлення без помітних виправлень та інших технічних недоліків.

Загальні вимоги

Усні виступи мають розкривати зміст висвітлюваного питання, теми, проблеми, що обговорюється та відповідати таким основним вимогам:

- Логічна послідовність викладу думок. Кожна думка має логічно пов'язуватися з попередньою таким чином, щоб не викликати смислових непорозумінь.
- Точність мовлення полягає у найповнішому викладі матеріалу з найоптимальнішим використанням мовних засобів, використанні усталених понять та термінів.
- Логічний наголос як виділення за допомогою голосу та пауз найважливіших понять.
- Дотримання норм української мови.
- Адекватна манера мовлення. Мовлення має бути чітким, виразним, впевненим, однак позбавленим зайвої експресії.
- Підкріплення різноманітним ілюстративним матеріалом: схемами, таблицями, відео- та аудіозаписами тощо.

Примітка: обов'язковою умовою допуску до екзамену є засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання. Якщо ви маєте труднощі у підготовці окремих теоретичних питань або виконанні практичних завдань, ви можете звернутися за консультацією до викладача. Час проведення консультацій зазначений у графіку проведення консультацій (кафедра соціальної та практичної психології).

Модуль 1 Загальне методологічне підґрунтя психології насильства

Назви змістових модулів і тем	денна форма/ заочна форма					
	Всього годин	кількість годин				
		лекції	практичні	лабораторні	Індивідуальна робота	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи психології насильства						
Тема 1. Домашнє насильство як психологічний феномен	3	2				1
• Поняття та види насильства	6		2			4
Разом за змістовим модулем 1	9	2	2			5
Змістовий модуль 2. Види та форми домашнього насильства						
Тема 2. Форми домашнього насильства	3	2				1
• Домашнє насильство над дітьми	6		2			4
• Домашнє насильство над жінками	6		2			4
Тема 3. Сексуальне насильство	6					6
Разом за змістовим модулем 2	21	2	4			15
Разом за модулем 1	30	4	6			20

Умови допуску до написання ПМР:

- відвідати 3 з 3-х практичних занять.
- отримати на заняттях 3 з 3-х можливих оцінок та 1 оцінку за володіння темою, що вноситься на самостійне опрацювання.

Обов'язкові види робіт:

- опрацювання питань з плану практичного заняття;
- ознайомлення зі змістом основних понять до теми;
- опрацювання першоджерел;
- підготовка інформаційних повідомлень до теми заняття;
- участь у групових формах роботи на занятті;
- виконання практичних завдань.

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Тема 1. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Мета: розглянути основні поняття психології насильства та законодавчу базу протидії домашньому насильству; формувати у студентів установку на якісне вивчення матеріалу курсу, виховувати почуття відповідальності за рівень своєї фахової підготовки

Професійна спрямованість: уміння орієнтуватися в законодавчій базі протидії домашньому насильству.

Основні поняття	<i>домашнє насильство, дитина, яка постраждала від домашнього насильства, дитина-кривдник, економічне насильство, запобігання домашньому насильству, кривдник, обмежувальний припис стосовно кривдника, особа, яка постраждала від домашнього насильства, оцінка ризиків, програма для кривдника, програма для постраждалої особи, протидія домашньому насильству, профілактичний облік, психологічне насильство, сексуальне насильство, терміновий заборонний припис стосовно кривдника, фізичне насильство.</i>
------------------------	---

План:

1. Поняття про домашнє насильство.
2. Запобігання та протидія домашньому насильству: юридичні аспекти.
3. Міфи про домашнє насильство

конспект	Стаття 1. ЗАКОН УКРАЇНИ Про запобігання та протидію домашньому насильству (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5)
-----------------	--

Література

Основна література

1. ЗАКОН УКРАЇНИ Про запобігання та протидію домашньому насильству (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.35)
2. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафасев Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.

Додаткова література

1. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. – К.: ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА». – 2014. – 282 с.
2. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства / Н. Ю. Максимова, К. Л. Мілютіна. – К. : Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. – 344 с.
3. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л. М. Вольнова. – К. , 2012. – 275 с.

Контрольні питання і завдання:

1. Що таке домашнє насильство?
2. Які є способи протидії домашньому насильству?
3. Назвіть види насильства.
4. Якою є сфера дії законодавства щодо запобігання та протидію домашньому насильству?
5. Назвіть характерні особливості домашнього насильства.
6. Які міфи про домашнє насильство Ви знаєте?
7. Перегляньте фільм «Я більше сюда не вернусь» (реж. Р. Биков). Проаналізуйте сюжет фільму з погляду законодавства: види домашнього насильства, можливі шляхи розв'язання проблемної ситуації.

Тема 2. ВИДИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Мета: формувати у студентів уявлення про основні види насильства.

Професійна спрямованість: уміння розрізняти основні види домашнього насильства.

Основні поняття	домашнє насильство, економічне насильство, психологічне насильство, сексуальне насильство, фізичне насильство, цифрове насильство, газлайтинг, клаутлайтинг, неглект, кривдник, особа, яка постраждала від домашнього насильства, гаряча форма насильства, холодна форма насильства.
------------------------	--

План:

1. Фізичне насильство.
2. Економічне насильство.
3. Сексуальне насильство.
4. Психологічне насильство.

конспект	Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с. С. 7-9. (види, особливості та форми домашнього насильства).
-----------------	--

Література

Основна література

1. ЗАКОН УКРАЇНИ Про запобігання та протидію домашньому насильству (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.35)
2. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.

Додаткова література

1. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. – К.: ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА». – 2014. – 282 с.
2. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства / Н. Ю. Максимова, К. Л. Мілютіна. – К. : Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. – 344 с.
3. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л. М. Вольнова. – К. , 2012. – 275 с.
4. Семья и домашнее насилие. Практика консультирования мужчин — субъектов домашнего насилия: Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой. — СПб.: СПбГИПСР, 2013. — 210 с.

Контрольні питання:

1. Дайте характеристику фізичному насильству.
2. Дайте характеристику економічному насильству.
3. Дайте характеристику психологічному насильству.
4. Дайте характеристику сексуальному насильству.
5. Що таке цифрове насильство? Наведіть приклади.
6. Чому домашнє насильство виникає найчастіше щодо жінок та дітей?

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

Тема 2. Поняття та види насильства

Мета: засвоїти основні поняття психології насильства

Професійна спрямованість: уміння розрізняти основні види насильства.

Основні поняття	<i>домашнє насильство, економічне насильство, психологічне насильство, сексуальне насильство, фізичне насильство, цифрове насильство, газлайтинг, клаутлайтинг, неглект, кривдник, особа, яка постраждала від домашнього насильства, гаряча форма насильства, холодна форма насильства, цикл насильства: фаза збільшення напруги, фаза вибуху, фаза любовного каяття, Стамбульська конвенція.</i>
------------------------	---

План:

1. Поняття про домашнє насильство
2. Нормативно-правова база щодо попередження насильства
3. Світовий досвід у подоланні сімейного насильства
4. Види насильства.
5. Цикл насильства.

ІНДЗ	Проаналізуйте причини, ознаки та наслідки: фізичного насильства, психологічного насильства, економічного насильства, сексуального насильства. Результати роботи представте у вигляді таблиці.
-------------	--

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	1 година

Оцінювання

▪ усна відповідь на питання	1 оцінка
▪ робота над ІНДЗ	1 оцінка

Література

Основна література

1. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
2. ЗАКОН УКРАЇНИ Про запобігання та протидію домашньому насильству (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.35)

Додаткова література

1. Блеклок Н. Насилие в семье: работа с нарушителями, общественностью и организациями // Обзор современной психиатрии. – 2001. – вип.10 – с.65-72
2. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. – К.: ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА». – 2014. – 282 с.
3. Иригуайан Мари-Франс Моральные догадательства: Скрытое насилие в повседневности / Пер. С фр. – Екатеринбург: У-Фактория, 2005. – 272 с. – (Серия «Психология личной жизни»)
4. Платонова Н.М., Платонов Ю.П. Насилие в семье. Особенности психологической реабилитации. – СПб.: Речь, 2004.
5. Попередження домашнього насильства і торгівля людьми / Підручник по проведенню тренінгів.- К: WI, 2001 - С. 20-23
6. Психология господства и подчинения: Хрестоматия. Сост. А. Г.Чернявская – Изд. "Харвест", Минск, 1998 г. OCR Палек, 2000 г.
7. Савчук О.М. Наслідки подружнього насильства: індивідуально-психологічна перспектива // Наукові записки (спецвипуск). – К., 2002.- том 20.
8. Семья и домашнее насилие. Практика консультирования мужчин — субъектов домашнего насилия: Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой. — СПб.: СПбГИПСР, 2013. — 210 с.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу

Контрольні питання і завдання:

1. Дайте визначення поняття «домашнє насильство».
2. Опишіть цикл домашнього насильства.
3. Хто запропонував розрізняти дві форми насильства – «гарячу» й «холодну»?
4. Поясніть різницю між «гарячою» та «холодною» формами домашнього насильства
5. Охарактеризуйте ключові поняття теми. Занотуйте їх до робочого зошиту.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2

Тема 3. Домашнє насильство над дітьми

Мета: розглянути види домашнього насильства над дітьми

Професійна спрямованість: уміння виявляти причини та наслідки сімейного насильства над дітьми.

План:

1. Види домашнього насильства над дітьми
2. Наслідки домашнього насильства над дітьми
3. Індикатори жорстокого поводження з дитиною
4. Алгоритм дій психолога при виявленні випадку жорстокого поводження з дитиною.

Основні поняття	<i>Домашнє насильство, дитина, яка постраждала від домашнього насильства, фізичне насильство, сексуальне насильство, психологічне насильство, економічне насильство, нехтування інтересами та потребами дитини, наслідки насильства щодо дітей: наближені та віддалені; соціальні, фізичні, психічні; психосоматика.</i>
------------------------	--

ІНДЗ	Запропонуйте проект інформаційного буклету для шкільних психологів, у якому вказано індикатори насильства над дитиною (за видами), а також розписано алгоритм дій шкільного психолога у випадку виявлення фактів насильства над дитиною.
-------------	--

Робота на занятті	Підготуйтеся до обговорення фільму чи книги про домашнє насильство щодо дітей (наприклад, книги П. Санаєва «Поховайте мене за плінтусом»). Проаналізуйте описані автором особливості сімейної системи, психологічні ігри в родині, психологічні особливості кривдника, психологічні особливості «жертви», види домашнього насильства щодо дитини, методи віктимізації, можливі наслідки, реалізовані способи протидії домашньому насильству. Запропонуйте свої варіанти розв’язання проблемної ситуації.
--------------------------	--

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання		3 години
▪ опрацювати основні поняття		1 година

Оцінювання

▪ усна відповідь на питання		1 оцінка
▪ робота над ІНДЗ		1 оцінка

Література

Основна література

1. Виявлення, попередження і розгляд випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми. Методичні матеріали для працівників освіти. Авт.- упор.: Буров С, Дубініна І., Онишко Ю., Смыслова Л., Ясиновська М.. - К.: Видавничий дім «КАЛИТА», 2007. - 36 с.
2. Зиновьева Н. О., Михайлова Н. Ф. Психология и психотерапия насилия. Ребенок в кризисной ситуации. - СПб.: Речь, 2003. -248 с.

Додаткова література

1. Насилие в семье: Особенности психологической реабилитации. Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой и Ю. П. Платонова. — СПб.: Речь, 2004.- 154с.
2. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім’ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
3. Запобігання насильству в сім’ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. – К.: ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА». – 2014. – 282 с.
4. Кочемировська О. Індикатори прихованих форм сімейного насильства щодо дітей та їх застосування в практиці дільничних інспекторів міліції / Кочемировська О., Ходоренко А. – Х., 2006.
5. Миллер Э. Политические последствия дурного обращения с детьми//Обыкновенное зло: исследования насилия в семье/Сост. и ред. О.М.Здравомыслова. М.: Едиториал УРСС, 2003. с. 17-42.
6. Насилие и его влияние на здоровье. Доклад о ситуации в мире /Под ред. Этьенна Г. Круга и др./ Пер. с англ. — М: Издательство «Весь Мир», 2003. — 376 с.
7. Робота з сім’ями, які потребують професійної соціально-педагогічної підтримки. Тренінговий курс для спеціалістів соціальної сфери / Автори-упорядники: В.Г. Головатий, А.В. Калініна, О.А. Виноградова. За заг. ред. Т.Ф. Алексеєнко. – К.: Християнський дитячий фонд, 2007. – 128 с.
8. Розгляд справ стосовно жорстокого поводження з дітьми судами України: аналіз законодавства та практики його застосування / Ахтирська Н.М., Кочемировська О.О., Христова Г.О. та ін. – К.: ТОВ «К.І.С.», 2010.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу

Контрольні питання і завдання:

1. Опишіть наслідки домашнього насилля над дітьми
2. Проаналізуйте причини домашнього насильства щодо дітей

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

Тема 2. Домашнє насильство над жінками

Мета: розкрити соціально-психологічну сутність, основні причини й ознаки гендерного насильства в родині, види гендерного насильства та можливі способи протидії.

Професійна спрямованість: уміння аналізувати чинники гендерного насильства, виявляти гендерне насильства в родинях.

План:

1. Насильство щодо жінок і проблема прав людини
2. Згвалтування і зазіхання сексуального характеру.
3. Побутове насильство.
4. Зловмисне переслідування.
5. Торгівля жінками
6. Сексуальні домагання

Основні поняття	<i>Домашнє насильство, особа, яка постраждала від домашнього насильства, фізичне насильство, сексуальне насильство, психологічне насильство, економічне насильство, насильство щодо жінок, права людини, згвалтування, зазіхання сексуального характеру, побутове насильство, зловмисне переслідування, торгівля жінками, сексуальні домагання, страта за безчестя.</i>
------------------------	---

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Проаналізуйте гендерні стереотипи, що є причиною домашнього насильства над жінками • Наведіть приклади народних прислів'їв та приказок, що виправдовують домашнє насильство
-------------	--

Робота на занятті	Підготуйтеся до обговорення книги або фільму про гендерно зумовлене насильство. Проаналізуйте описані автором особливості сімейної системи, види домашнього насильства щодо жінки, психологічні особливості кривдника, психологічні особливості «жертви», методи віктимізації, психологічні ігри в родині, можливі наслідки, реалізовані способи протидії домашньому насильству. Запропонуйте свої варіанти розв'язання проблемної ситуації.
--------------------------	--

Завдання для самостійної роботи

<ul style="list-style-type: none"> ▪ опрацювати питання ▪ опрацювати основні поняття 	3 години 1 година
--	----------------------

Оцінювання

<ul style="list-style-type: none"> ▪ усна відповідь на питання ▪ робота над ІНДЗ 	1 оцінка 1 оцінка
--	----------------------

Література

Основна література

1. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
2. Келлі Л. Посібник для дуже важливих осіб. Бачення, новаторство і професіоналізм у боротьбі поліції проти насильства щодо жінок та дітей. Видання в рамках Програми Ради Європи «Поліція і права людини, 1997-2000».
3. Семья и домашнее насилие. Практика консультирования мужчин — субъектов домашнего насилия: Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой. — СПб.: СПбГИПСР, 2013. — 210 с.

Додаткова література

1. Захожа В. А. Фізичне насильство щодо жінок у сім'ї// Наукові записки. Соціологічні науки. – К., 2001.- том 18.- с.49-54
2. Опухова Н. Г., Малолетняя Е. В. Женщины - жертвы семейного насилия: особенности образа мира// Психология зрелости и старения - 2000,-№ 4,- С. 31-59.
3. Орлов А. Б. Психологическое насилие в семье — определение, аспекты, основные направления оказания психологической помощи // Психолог в детском саду. 2000, № 2-3. - С. 182-187.
4. Платонова Н.М., Платонов Ю.П. Насилие в семье. Особенности психологической реабилитации. – СПб.: Речь, 2004.
5. Савчук О.М. Наслідки подружнього насильства: індивідуально-психологічна перспектива // Наукові записки (спецвипуск). – К., 2002.- том 20.
6. Цветкова Н.А. Теория и технология психосоциальной работы с женщинами: Учебное пособие. – Псков: ПГПИ, 2005. - 396 с. 93-96
7. Шведова Н.А. Просто о сложном: гендерное просвещение: Пособие.// <http://www.owl.ru/win/books/easygender/index.htm>
8. Шинкаренко О. Д. Психологічні особливості жертв подружнього насильства // Практична психологія - 2000.-№ 3 . - С. 25-29.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу

Контрольні питання і завдання:

1. Дайте визначення поняття «гендерно зумовлене насильство».
2. Охарактеризуйте ключові поняття теми. Занотуйте їх до робочого зошиту

Тема для самостійного опрацювання

Тема 3. Сексуальне насильство

Мета: вивчити основні причини, види та наслідки сексуального насильства

Професійна спрямованість: уміння аналізувати причини та наслідки сексуального насильства в родині.

1. Поняття про сексуальне насильство
2. Міфи про сексуальне насильство та про гвалтівників
3. Соціальні аспекти зґвалтування
4. Реакції жертви на зґвалтування
5. Консультування і психотерапія жертв сексуального насильства

Основні поняття	<i>Домашнє насильство, особа, яка постраждала від домашнього насильства, сексуальне насильство, зґвалтування, сексуальні домагання, гвалтівник.</i>
------------------------	---

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Проаналізуйте причини, ознаки та наслідки сексуального насильства • Запропонуйте проект інформаційного буклету для психологів-консультантів, у якому вказано індикатори сексуального насильства, а також розписано алгоритм дій психолога у випадку виявлення фактів сексуального насильства щодо клієнта. • Запропонуйте методи профілактики сексуального насильства • Запропонуйте програму одноденного тренінгу для підлітків з метою профілактики сексуального насильства
-------------	---

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	1 година
▪ робота над ІНДЗ	2 години

Оцінювання

▪ перевірка рівня засвоєння знань на індивідуальній консультації у викладача	1 оцінка
--	----------

Література

Основна література

1. Келлі Л. Посібник для дуже важливих осіб. Бачення, новаторство і професіоналізм у боротьбі поліції проти насильства щодо жінок та дітей. Видання в рамках Програми Ради Європи «Поліція і права людини, 1997-2000».
2. Малкина-Пых И. Г. Гендерная терапия. М. Эксмо, 2006.
3. Насилие и его влияние на здоровье. Доклад о ситуации в мире /Под ред. Этьенна Г. Круга и др./ Пер. с англ. — М: Издательство «Весь Мир», 2003. — 376 с.

Додаткова література

1. Гавришко М. «Вони думали, що дівчата прийшли на війну, щоб їх розважати»: сексуальне насильство і армія // <http://uamoderna.com/blogy/marta-havryshko/sexual-violence-women-ato-ura>
2. Гарбер Ю.Г. Медико-социальные аспекты домашнего насилия в отношении женщин // Социальные аспекты здоровья населения. 2008. №4. URL: <http://vestnik.mednet.ru/>
3. Грабська І. А. Насильство в подружніх відносинах // Практична психологія і соціальна робота, - 1998.- № 9- С. 20-23.
4. Кісь О.. Жінка в традиційній українській культурі. 2-ге вид. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2012. — С. 121–122.
5. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. — Київ, 2011. — 192 с.
6. Мещеркина, Елена. Массовые изнасилования как часть военного этоса // Гендерные исследования. — 2001. — № 6. — С. 255–258.
7. Опухова Н. Г., Малолетняя Е. В. Женщины - жертвы семейного насилия: особенности образа мира// Психология зрелости и старения - 2000,-№ 4,- С. 31-59.
8. Савчук О.М. Наслідки подружнього насильства: індивідуально-психологічна перспектива // Наукові записки (спецвипуск). – К., 2002.- том 20.
9. Семья и домашнее насилие. Практика консультирования мужчин — субъектов домашнего насилия: Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой. — СПб.: СПбГИПСР, 2013. — 210 с.
10. Тешанович, Ясмiна. Жінки і війна. // <http://www.ji.lviv.ua/n27texts/teshanovych.htm>
11. Шведова Н.А. Просто о сложном: гендерное просвещение: Пособие.// <http://www.owl.ru/win/books/easygender/index.htm>

ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ МОДУЛЬНОЇ РОБОТИ 1

Умовою допуску до ПМР є виконання всіх обов'язкових видів робіт, передбачених програмою курсу.

I. Тестові завдання (максимальна кількість балів – 20).

II. Теоретичні завдання (оцінюються від 0 до 30 балів).

Максимальна кількість балів – 30.

1. Поняття про домашнє насильство.
2. Запобігання та протидія домашньому насильству: юридичні аспекти.
3. Міфи про домашнє насильство
4. Види насильства.
5. Фізичне насильство.
6. Економічне насильство.
7. Сексуальне насильство.
8. Психологічне насильство.
9. Цикли насильства
10. Світовий досвід у подоланні сімейного насильства
11. Види домашнього насильства над дітьми
12. Наслідки домашнього насильства над дітьми
13. Індикатори жорстокого поводження з дитиною
14. Алгоритм дій психолога при виявленні випадку жорстокого поводження з дитиною.
15. Насильство щодо жінок і проблема прав людини
16. Згвалтування і зазіхання сексуального характеру.
17. Побутове насильство.
18. Зловмисне переслідування.
19. Торгівля жінками
20. Сексуальні домагання
21. Страта за безчестя
22. Поняття про сексуальне насильство
23. Міфи про сексуальне насильство та про гвалтівників
24. Соціальні аспекти згвалтування
25. Консультування і психотерапія жертв сексуального насильства

III. Практичні завдання (оцінюються від 0 до 50 балів та виконується протягом вивчення навчальної дисципліни). Максимальна кількість балів – 50.

1. Проаналізуйте причини, ознаки та наслідки фізичного насильства
2. Проаналізуйте причини, ознаки та наслідки психологічного насильства
3. Проаналізуйте причини, ознаки та наслідки економічного насильства
4. Проаналізуйте причини, ознаки та наслідки сексуального насильства
5. Проаналізуйте причини, ознаки та наслідки домашнього насильства щодо дітей
6. Запропонуйте проект інформаційного буклету для шкільних психологів, у якому вказано індикатори насильства над дитиною (за видами), а також розписано алгоритм дій шкільного психолога у випадку виявлення фактів насильства над дитиною.
7. Запропонуйте проект інформаційного буклету для психологів-консультантів, у якому вказано індикатори насильства над жінкою (за видами), а також розписано алгоритм дій психолога у випадку виявлення фактів насильства над жінкою-клієнткою.
8. Запропонуйте програму профілактики та активної протидії сексуальним домаганням та згвалтуванням
9. Запропонуйте проект інформаційного буклету для психологів-консультантів, у якому вказано індикатори сексуального насильства, а також розписано алгоритм дій психолога у випадку виявлення фактів сексуального насильства щодо клієнта.
10. Запропонуйте програму одноденного тренінгу для підлітків з метою профілактики сексуального насильства

Модуль 2. Причини домашнього насильства

Назви змістових модулів і тем	денна форма/ заочна форма				
	Всього годин	кількість годин			
		лекції	практичні	лабораторні	Індивідуальна робота
Змістовий модуль 3. Соціальні та психологічні причини домашнього насильства					
Тема 4. Соціальні чинники домашнього насильства	3	2			1
Тема 5. Психологічні чинники домашнього насильства	3	2			1
• Історико-культурні чинники насильства в сім'ї	6		2		4
• Соціальні причини домашнього насильства	6		2		4
• Психологічні причини насильства в сім'ї	6		2		4
Тема 6. Літературні джерела насильства	6				6
Разом за змістовим модулем 3	30	4	6		20
Разом за модулем 2	30	4	6		20

Умови допуску до написання ПМР:

- відвідати 3 з 3-х практичних занять.
- отримати на заняттях 3 з 3-х можливих оцінок та 1 оцінку за володіння темою, що вноситься на самостійне опрацювання.

Обов'язкові види робіт:

- опрацювання питань з плану практичного заняття;
- ознайомлення зі змістом основних понять до теми;
- опрацювання першоджерел;
- підготовка інформаційних повідомлень до теми;
- виконання практичних завдань.

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Тема 4. Соціальні чинники домашнього насильства

Мета: формувати у студентів уявлення про основні соціальні чинники, які впливають на виникнення домашнього насильства

Професійна спрямованість: уміння розрізняти основні соціальні чинники, які впливають на виникнення домашнього насильства.

Основні поняття	<i>зовнішні та внутрішні чинники насильства, особа, яка постраждала від домашнього насильства, кривдник, цикл насильства, фактори ризиків виникнення насильства в сім'ї</i>
------------------------	---

План:

1. Екологічна теорія насильства
2. Гендерні стереотипи як причина домашнього насильства

конспект	Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с. С. 10-12. (причини домашнього насильства).
-----------------	---

Література

Основна література

1. Малкина-Пых И. Г. Гендерная терапия. М. Эксмо, 2006.
2. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
3. Семья и домашнее насилие. Практика консультирования мужчин — субъектов домашнего насилия: Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой. — СПб.: СПбГИПСР, 2013. — 210 с.

Додаткова література

1. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л. М. Вольнова. – К., 2012. – 275 с.
2. Руководство по предупреждению насилия над детьми / под ред. Н. К. Асановой. – М., 1999. – 347 с.
3. Семья и домашнее насилие. Практика консультирования мужчин — субъектов домашнего насилия: Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой. — СПб.: СПбГИПСР, 2013. — 210 с.
4. Соціально-економічні причини насильства в сім'ї в Україні: аналіз проблем та шляхи запобігання (матеріали за результатами соціального опитування). – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 144 с.

Контрольні питання:

1. Що може обумовлювати насильство у сім'ї?
2. Дайте характеристику поняття «гендер»
3. Які є гендерні стереотипи в Україні?
4. Що може обумовлювати прояв насильства щодо дітей та жінок в родині?

Тема 5. Психологічні чинники домашнього насильства

Мета: формувати у студентів уявлення про основні психологічні чинники, які впливають на виникнення насильства

Професійна спрямованість: уміння розрізняти основні психологічні чинники, які впливають на виникнення насильства.

Основні поняття	<i>Зовнішні та внутрішні чинники насильства, особа, яка постраждала від домашнього насильства, цикл насильства, фактори ризиків виникнення насильства в сім'ї</i>
------------------------	---

План:

1. Витоки насильства в сім'ї.
2. Цикл насильства.
3. Фактори ризиків виникнення насильства в сім'ї.

конспект	Семья и домашнее насилие. Практика консультирования мужчин — субъектов домашнего насилия: Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой. — СПб.: СПбГИПСР, 2013. — 210 с. С. 30-35.
-----------------	---

Література

Основна література

1. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
2. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л. М. Вольнова. – К., 2012. – 275 с.
3. Семья и домашнее насилие. Практика консультирования мужчин — субъектов домашнего насилия: Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой. — СПб.: СПбГИПСР, 2013. — 210 с.

Додаткова література

1. Бойко О.В. Насильство в сім'ї як форма дезорганізації сім'ї. // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2002. – Вип. 19.
2. Бондаровська В.М. Види домашнього насильства та їх класифікація. «Виявити, захистити, допомогти. Методичні матеріали для фахівців, які безпосередньо працюють з потерпілими від домашнього насильства». – Київ, 2008. – С. 3–21.
3. Мелібруда Єжи. Образи насильства. Доповідь, прочитана під час занять Осінньої школи Психології Здоров'я і Тверезості в Лідзбарку. – 1999. – Видання Winrock International. – К., 2000.
4. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. Посібник для соціальних працівників. – Харків: НТМТ, 2008.
5. Психологія та педагогіка сімейного спілкування // В.А. Семиченко., В.С. Заслуженюк. – К.: «Веселка», 1998. – 214 с.
6. Соціально-економічні причини насильства в сім'ї в Україні: аналіз проблем та шляхи запобігання (матеріали за результатами соціального опитування). – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 144 с.

Контрольні питання:

1. Опишіть цикл насильства
2. Які є психологічні фактори ризиків виникнення насильства в сім'ї?

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4

Тема 5: Історико-культурні чинники насильства в сім'ї

Мета: розкрити соціально-психологічну сутність історико-культурних чинників насильства в родині

Професійна спрямованість: уміння аналізувати історико-культурні чинники насильства в сім'ї.

План:

1. Генетичні витоки насильства
2. Насильство як чинник еволюції
3. Історичні витоки насильства
4. Релігійні витоки насильства

Основні поняття	<i>Насильство, агресія, еволюційна психологія, етологія, соціобіологія, спекулятивно-метафізична модель агресивності, фрустрація, соціальне научіння, інстинкт смерті (З.Фройд), агресивна енергія (К.Лоренц), соціально-історичне збочення (Е.Фром), культурний артефакт, еволюція, егоїзм, альтруїзм, типи ієрархій (агоністичні, гедоністичні, розщеплені), сублимація насильства, ксенофобія, насильство з еросом, насильство без еросу .</i>
ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Проаналізуйте релігійні причини сімейного насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації • Проаналізуйте історичні причини сімейного насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації • Проаналізуйте генетичні причини сімейного насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації
Завдання для самостійної роботи	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ опрацювати питання ▪ опрацювати основні поняття	<p>3 години 1 година</p>
Оцінювання	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ усна відповідь на питання ▪ робота над ІНДЗ	<p>1 оцінка 1 оцінка</p>

Література

Основна література

1. Армстронг К. Поля крови: Религия и история насилия. Москва: Альпина нон-фикшн, 2016
2. Де Моз Л. Психоистория. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. — (Классики психологии XX века).
3. Красиков В. И. Насилие в эволюции, истории и современном обществе. Очерки. — Москва, 2010. — 200 с.
4. Румянцева Т.Г. Агрессия: проблемы и поиски в западной философии и науке. - М., 1991, с.89-133.

Додаткова література

1. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. — Київ, 2011. — 192 с.
2. Гишинский Я. И. Социальное насилие. Издательство «Алетейя» (СПб.), 2017
3. Гуггенбуль-Крейг А. Благо Сатаны. Парадоксы психологии. — СПб., 1997.
4. Дэвид Хокинс - Сила vs Насилие. Скрытые мотивы человеческих поступков. Санкт-Петербург Издательская группа «Весь» 2010 (музыка як причина)
5. Здравомыслова Е.А., Темкина А.А. Патриархат и «женская власть» // Российский гендерный порядок: социологический подход: Коллективная монография/Под ред. Е. Здравомысловой, А.Темкиной – СПб.: Изд-во Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2007. с. 68-95.
6. Ильин Е. П. Психология агрессивного поведения. — СПб.: Питер, 2014. — 368 с.: ил.
7. Клецина И.С. Психология гендерных отношений: Теория и практика. СПб., Алетейя. 2004.
8. Мацумото Д. Психология и культура. СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002.
9. Потапова Е. А . Что такое домашнее насилие: концептуальный подход к проблеме//Гендерный калейдоскоп. Курс лекций/Под общ. ред. М.М.Мальшевой. М.: Academia, 2002. с. 489-502.
10. Социальная психология/Под ред. Ш. Тейло, Л.Пипло, Д.Сирс. СПб.: Питер, 2004.
11. Ходырева Н. Причины физического насилия: сущность рода или дисбаланс власти? //О муже(N)ственности: Сборник статей. Сост. С. Ушакин. М.: Новое литературное обозрение, 2002. с. 161-185.

Контрольні питання і завдання:

1. Складіть власний термінологічний словник з теми.
2. Проаналізуйте релігійні чинники сімейного насильства.
3. Проаналізуйте історичні чинники сімейного насильства.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5

Тема 5: Соціальні причини насильства

Мета: поглиблення знань про соціальні причини насильства

Професійна спрямованість: уміння здійснювати соціальних причин насильства.

План:

1. Насильство в українській літературі та культурі
2. Соціальні витоки насильства.
3. Гендерні чинники насильства
4. Екологічна теорія насильства Урі Бронфенбреннера (макросистема, екосистема, мікросистема).

Основні поняття	<i>Насильство, агресія, гендер, гендерні стереотипи, матриархат, патріархат, переконання, культурні цінності, агресивні взірці, віктимізація, повторна віктимізація, концепція влади та покори, співзалежність.</i>
------------------------	---

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Проаналізуйте рівень ефективності різноманітних заходів, що нині використовуються з метою профілактики та активної протидії домашньому насильству. Наведіть приклади. • Проаналізуйте соціальні причини домашнього насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації. • Наведіть приклади народних прислів'їв та приказок, що виправдовують домашнє насильство • Складіть перелік гендерних стереотипів, що можуть бути причиною домашнього насильства, проаналізуйте причини їх виникнення та можливі наслідки функціонування. • Оберіть будь-який художній фільм, у якому піднімається проблема сімейного насильства. Проаналізуйте: причини насильства, поведінку «жертви», запропонуйте можливі альтернативні способи розв'язання ситуації сімейного насильства.
-------------	---

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	1 година

Оцінювання

▪ усна відповідь на питання	1 оцінка
▪ робота над ІНДЗ	1 оцінка

Література

Основна література

1. Берн Ш. Гендерная психология. – СПб.: прайм – ЕВРОЗНАК, 2001.
2. Гишинский Я. И. Социальное насилие. Издательство «Алетейя» (СПб.), 2017
3. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.

Додаткова література

1. Здравомыслова Е.А., Темкина А.А. Патриархат и «женская власть» // Российский гендерный порядок: социологический подход: Коллективная монография/Под ред. Е. Здравомысловой, А.Темкиной – СПб.: Изд-во Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2007. с. 68-95.
2. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі. 2-ге вид. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2012. — С. 121–122.
3. Клещина И.С. Психология гендерных отношений: Теория и практика. СПб., Алетейя. 2004.
4. Клещина И.С. Психологическое насилие в гендерных межличностных отношениях: сущность, причины и последствия// Жизнь без насилия. Материалы научно-практического семинара «Домашнему насилию НЕТ»/ Под ред. С.Л.Акимовой. – СПб.: Островитянин, 2009. с.7-30.
5. Палуди М. Психология женщины. СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2003
6. Потапова Е. А. Что такое домашнее насилие: концептуальный подход к проблеме//Гендерный калейдоскоп. Курс лекций/Под общ. ред. М.М.Мальшевой. М.: Academia, 2002. с. 489-502.
7. ПРОти НАСильства. Збірка / Упоряднича Лариса Денисенко. – Київ.: ВАІТЕ, 2016. – 322 с.
8. Ходырева Н. Причины физического насилия: сущность рода или дисбаланс власти? //О муже(N)ственности: Сборник статей. Сост. С. Ушакин. М.: Новое литературное обозрение, 2002. с. 161-185.
9. Щур О. Насильство, яке заведено не помічати в українській літературі

Контрольні питання і завдання:

1. Складіть власний термінологічний словник з теми.
2. Назвіть гендерні причини насильства
3. Охарактеризуйте екологічну теорію насильства Урі Бронфенбреннера

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6

Тема 5: Психологічні причини насильства в сім'ї

Мета: поглиблення знань про соціальні причини насильства

Професійна спрямованість: уміння здійснювати соціальних причин насильства.

План:

1. Родинні сценарії та контрсценарії як причини насильства
2. Патопсихологічні чинники насильства
3. Родинна історія як джерело насильства
4. Стиль сімейного виховання

Основні поняття	<i>Насильство, агресія, родинні сценарії, контрсценарії, стиль сімейного виховання, генограма, гнів, ненависть, фіксація на травмі, садизм, мазохізм, психологічні ігри, самодеструктивність, самоушкодження, антисоціальні розлади особистості, злоякісний нарцисизм, антисоціальна поведінка, дисоціальна реакція.</i>
------------------------	--

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Проаналізуйте родинні сценарії як причини домашнього насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації. • Проаналізуйте стиль сімейного виховання як чинник домашнього насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації. • Оберіть будь-який художній фільм, у якому піднімається проблема домашнього насильства в контексті сімейної історії головного героя. Проаналізуйте: причини насильства, поведінку «жертви», запропонуйте можливі способи розв'язання цієї ситуації.
-------------	--

Завдання для самостійної роботи

<ul style="list-style-type: none"> ▪ опрацювати питання ▪ опрацювати основні поняття 	<p>3 години 1 година</p>
--	------------------------------

Оцінювання

<ul style="list-style-type: none"> ▪ усна відповідь на питання ▪ робота над ІНДЗ 	<p>1 оцінка 1 оцінка</p>
--	------------------------------

Література

Основна література

1. Берн Е. Ігри, у які грають люди. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 256 с
2. Зиновьева Н. О., Михайлова Н. Ф. Психология и психотерапия насилия. Ребенок в кризисной ситуации. -СПб.: Речь, 2003. -248 с.
3. Фурманов И.А. Психология детей с нарушениями поведения. КДУ, Владос-пресс, 2013
4. Хаэр Р.Д.Лишенные совести. Пугающий мир психопатов: Вильямс; 2007
5. Чепмен Г. Обратная сторона любви: Пер. с англ. — СПб.: Христианское общество «Библия для всех», 2004. — 288 с.
6. Штайнер К. Сценарии жизни людей. Школа Эрика Берна: Питер; СПб; 2003

Додаткова література

1. Кернберг О. Агрессия при расстройствах личности. - М., 1998, с.35-57, 89-110.
2. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
3. Румянцева Т.Г. Агрессия: проблемы и поиски в западной философии и науке. - М., 1991, с.89-133.
4. Ходырева Н. Причины физического насилия: сущность рода или дисбаланс власти? //О муже(Н)ственности: Сборник статей. Сост. С. Ушакин. М.: Новое литературное обозрение, 2002. с. 161-185.
5. Шутценбергер А. А. Синдром предков. Трансгенерационные связи, семейные тайны, синдром годовщины, передача травм и практическое использование геносоциогаммы. М.: Издательство: Психотерапия. 2007. 230 с. Серия: Золотой фонд психотерапии

Контрольні питання і завдання:

1. Складіть власний термінологічний словник з теми.
2. Розкрийте правила складання генограми
3. У чому полягає різниця між психологічними іграми та насильством у родині?

Тема для самостійного опрацювання

Тема 6. Літературні джерела насильства

Мета: проаналізувати презентацію насильства у світовій та українській літературі

Професійна спрямованість: уміння виявляти текстуальну агресію в світовій та українській літературі.

План:

1. Форми взаємодії насильства та літератури
2. Текстуальна агресія, її типи
3. Індивідуальна агресія автора
4. Гендерна агресія в літературі
5. Субкультура агресивності та субкультура віктимності
6. Насильство у казках
7. Сприйняття літературної агресії
8. Кривдники та літературна творчість
9. Насильство в українській літературі

Основні поняття	<i>Насильство, творчість, форми взаємодії насильства та літератури, текстуальна агресія, типи текстуальної агресії, індивідуальна агресія особистості, гендерна агресія, субкультура агресивності, субкультура віктимності, літературна творчість, кривдник, жертва.</i>
------------------------	--

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Наведіть приклади текстуальної агресії у творах світової літератури, проведіть психологічний аналіз ситуацій, які Ви обираєте • Наведіть приклади текстуальної агресії у творах української літератури, проведіть психологічний аналіз ситуацій, які Ви обираєте • Складіть список художніх творів, у яких описано ситуації сімейного насильства. • Оберіть будь-який художній твір, у якому описано ситуації сімейного насильства. Проаналізуйте: причини насильства, поведінку «жертви», запропонуйте можливі альтернативні способи розв'язання ситуації сімейного насильства.
-------------	--

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	1 година
▪ робота над ІНДЗ	2 години

Оцінювання

▪ перевірка рівня засвоєння знань на індивідуальній консультації у викладача	1 оцінка
--	----------

Література

Основна література

1. Жмуров Д. Насилие (агрессия) и литература. – 2-е издание. – Иркутск: АСП-Принт, 2005. – 240 с.

Додаткова література

1. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
2. Ильин Е. П. Психология агрессивного поведения. — СПб.: Питер, 2014. — 368 с.: ил.
3. Щур О. Насильство, яке заведено не помічати в українській літературі
4. Мещеркина Е. Массовые изнасилования как часть военного этоса // Гендерные исследования. — 2001. — № 6. — С. 255–258.
5. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі. 2-ге вид. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2012. — С. 121–122.
6. ПРОТИ НАСИЛЬСТВА. Збірка / Упорядниці Лариса Денисенко. – Київ.: ВАІТЕ, 2016. – 322 с.
7. Гилинский Я. И. Социальное насилие. Издательство «Алетейя» (СПб.), 2017

ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ МОДУЛЬНОЇ РОБОТИ 2

Умовою допуску до ПМР є виконання всіх обов'язкових видів робіт, передбачених програмою курсу.

I. Тестові завдання (максимальна кількість балів – 20).

II. Теоретичні завдання (оцінюються від 0 до 30 балів).

Максимальна кількість балів – 30.

1. Генетичні витоки насильства
2. Насильство як чинник еволюції
3. Історичні витоки насильства
4. Релігійні витоки насильства
5. Насильство в українській літературі та культурі
6. Соціальні витоки насильства.
7. Гендерні чинники насильства
8. Екологічна теорія насильства Урі Бронфенбреннера (макросистема, екосистема, мікросистема).
9. Родинні сценарії та контрсценарії як причини насильства
10. Патопсихологічні чинники насильства
11. Родинна історія як джерело насильства
12. Стиль сімейного виховання.
13. Форми взаємодії насильства та літератури
14. Текстуальна агресія, її типи
15. Індивідуальна агресія автора
16. Гендерна агресія в літературі
17. Субкультура агресивності та субкультура віктимності
18. Насильство у казках
19. Кривдники та літературна творчість
20. Насильство в українській літературі

III. Професійно-орієнтовані завдання (оцінюються від 0 до 50 балів та виконується протягом вивчення навчальної дисципліни). Максимальна кількість балів – 50.

1. Проаналізуйте релігійні причини сімейного насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації
2. Проаналізуйте історичні причини сімейного насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації
3. Проаналізуйте соціальні причини сімейного насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації.
4. Складіть перелік гендерних стереотипів, що можуть бути причиною домашнього насильства, проаналізуйте причини їх виникнення та можливі наслідки функціонування.
5. Оберіть будь-який художній фільм, у якому піднімається проблема сімейного насильства. Проаналізуйте: причини насильства, поведінку «жертви», запропонуйте можливі альтернативні способи розв'язання ситуації сімейного насильства.
6. Проаналізуйте родинні сценарії як причини сімейного насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації.
7. Проаналізуйте стиль сімейного виховання як чинник сімейного насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації.
8. Наведіть приклади текстуальної агресії у творах світової літератури, проведіть психологічний аналіз ситуацій, які Ви обираєте
9. Наведіть приклади текстуальної агресії у творах української літератури, проведіть психологічний аналіз ситуацій, які Ви обираєте
10. Оберіть будь-який художній твір, у якому описано ситуації сімейного насильства. Проаналізуйте: причини насильства, поведінку «жертви», запропонуйте можливі альтернативні способи розв'язання ситуації сімейного насильства.

Модуль 3. Суб’єкти домашнього насильства

Назви змістових модулів і тем	денна форма/ заочна форма					
	Всього годин	кількість годин				
		лекції	практичні	лабораторні	Індивідуальна робота	Самостійна робота
Змістовий модуль 4. Особи, яка постраждали від домашнього насильства						
Тема 7. Психологічні особливості особи, яка постраждала від домашнього насильства	3	2				1
• Шляхи віктимізації жінок, які постраждали від домашнього насильства	6		2			4
• Організація корекційної роботи з особами, які постраждали від домашнього насильства	6		2			4
Разом за змістовим модулем 4	15	2	4			9
Змістовий модуль 5. Особи, що чинять насильство в родині						
Тема 8. Психологічні особливості особи, яка вчиняє насильство в сім’ї	3	2				1
• Психологічні особливості чоловіків – домашніх кривдників	6		2			4
• Агресія	6					6
Разом за змістовим модулем 5	15	2	2			11
Разом за модулем 3	30	4	6			20

Умови допуску до написання ПМР:

- відвідати 3 з 3-х практичних занять.
- отримати на заняттях 3 з 3-х можливих оцінок та 1 оцінку за володіння темою, що вноситься на самостійне опрацювання.

Обов’язкові види робіт:

- опрацювання питань з плану практичного заняття;
- ознайомлення зі змістом основних понять до теми;
- опрацювання першоджерел;
- підготовка інформаційних повідомлень до теми;
- виконання практичних завдань.

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Тема 7. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Мета: формувати у студентів уявлення про основні психологічні особливості особи, яка пережила (переживає) насильство.

Професійна спрямованість: уміння розрізняти основні психологічні особливості особи, яка пережила (переживає) насильство.

Основні поняття	<i>особа, яка постраждала від домашнього насильства, комплекс жертви домашнього насильства, трикутник Карпмана, віктимблейдинг</i>
------------------------	--

План:

1. Особа, яка постраждала від домашнього насильства.
2. Витоки формування комплексу жертви
3. Трикутник Карпмана.
4. Віктимблейдинг.

конспект	Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с. С. 21-26. (методи віктимізації).
-----------------	---

Література

Основна література

1. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
2. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л. М. Вольнова. – К., 2012. – 275 с.

Додаткова література

1. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. Посібник для соціальних працівників. – Харків: НТМТ, 2008.
2. Бойко О.В. Насильство в сім'ї як форма дезорганізації сім'ї. // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2002. – Вип. 19.

Контрольні питання:

1. Що таке «трикутник Карпмана»?
2. Наведіть приклади віктимблейдингу.
3. Назвіть причини формування комплексу «жертви».

Тема 8. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї

Мета: формувати у студентів уявлення про основні психологічні особливості особи, яка вчиняє насильство в сім'ї

Професійна спрямованість: уміння розрізняти основні психологічні особливості особи, яка вчиняє насильство в сім'ї.

Основні поняття	<i>Зовнішні та внутрішні чинники насильства, цикл насильства, психологічний портрет особи, яка вчинила насильство в сім'ї, типологія «кривдників».</i>
------------------------	--

План:

1. Соціально-психологічні особливості поведінки осіб, які вчинили насильство
2. Психологічний портрет особи, яка вчинила насильство в сім'ї.
3. Типологія «кривдників».

конспект	Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с. С. 15-21. (психологічні особливості чоловіків-домашніх кривдників).
-----------------	--

Література

Основна література

1. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
2. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л. М. Вольнова. – К., 2012. – 275 с.

Додаткова література

1. Мелібруда Єжи. Образи насильства. Доповідь, прочитана під час занять Осінньої школи Психології Здоров'я і Тверезості в Лідзбарку. – 1999. – Видання Winrock International. – К., 2000.
2. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. Посібник для соціальних працівників. – Харків: НТМТ, 2008.

Контрольні питання:

1. Опишіть психологічні особливості особи, яка вчинила насильство в сім'ї?
2. Які є типи домашніх кривдників?
3. Як можна розпізнати потенційного домашнього кривдника?

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7

Тема 7: Шляхи віктимізації жінок, жертв домашнього насильства

Мета: проаналізувати шляхи віктимізації жінок, жертв домашнього насильства

Професійна спрямованість: уміння виявляти методи віктимізації жінок, жертв домашнього насильства та протидіяти їм.

План:

1. Поняття про віктимізацію.
2. Методи віктимізації.
3. Наслідки віктимізації

Основні поняття	<i>Насильство, кривдник, особа, яка постраждала від домашнього насильства, віктимізація, ізоляція, приниження, деградація, самодеструктивність, самоушкодження, концентрація на виконанні простих вимог та забіганок, газлайтинг, погрози, демонстрація сили, довіра, віктимна поведінка, віктимблейдинг</i>
------------------------	--

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • До кожного методу віктимізації підберіть 2-3 приклади із фільмів, художньої літератури або реального життя. Проаналізуйте доречні й недоречні способи реагування на дії кривдника, що спрямовані на віктимізацію потенційної жертви. • Оберіть художній фільм, у якому піднімається проблема переживань жертви сімейного насильства. Проаналізуйте: причини насильства, застосовані кривдником методи віктимізації, поведінку «жертви», запропонуйте можливі альтернативні способи розв'язання ситуації сімейного насильства.
-------------	---

Завдання для самостійної роботи

<ul style="list-style-type: none"> ▪ опрацювати питання ▪ опрацювати основні поняття	3 години 1 година
---	----------------------

Оцінювання

<ul style="list-style-type: none"> ▪ усна відповідь на питання ▪ робота над ІНДЗ	1 оцінка 1 оцінка
---	----------------------

Література

Основна література

1. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
2. Чепмен Г. Обратная сторона любви: Пер. с англ. — СПб.: Христианское общество «Библия для всех», 2004. — 288 с.
3. Копытин А.И. и др. Арт-терапия жертв насилия /Сост. А. И. Копытин. - М: Психотерапия, 2009. - 144 с: ил.

Додаткова література

1. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства — від знущань у сім'ї до політичного терору / Пер. з англ. Оксана Лизак, Оксана Наконечна, Олександр Шлапак. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. — С. 22–23.
2. Грабська І. А. Насильство в подружніх відносинах // Практична психологія і соціальна робота,- 1998.- № 9.- С. 20-23.
3. Жирар Рене «Козел отпущения»: Издательство Ивана Лимбаха; Санкт-Петербург; 2010
4. Жирар Рене «Насилие и священное»: Новое литературное обозрение; Москва; 2000
5. Захожа В. А. Фізичне насильство щодо жінок у сім'ї// Наукові записки. Соціологічні науки. – К., 2001.- том 18.- с.49-54
6. Малкина-Пых И.Г. Психология поведения жертвы. – М.: Феникс, 2006
7. Опухова Н. Г., Малолетняя Е. В. Женщины - жертвы семейного насилия: особенности образа мира// Психология зрелости и старения - 2000,-№ 4,- С. 31-59.
8. Орлов А. Б. Психологическое насилие в семье — определение, аспекты, основные направления оказания психологической помощи // Психолог в детском саду. 2000, № 2-3. - С. 182-187.
9. Платонова Н.М., Платонов Ю.П. Насилие в семье. Особенности психологической реабилитации. – СПб.: Речь, 2004.
10. Цветкова Н.А. Теория и технология психосоциальной работы с женщинами: Учебное пособие. – Псков: ПГПИ, 2005. - 396 с. 93-96
11. Шинкаренко О. Д. Психологічні особливості жертв подружнього насильства // Практична психологія - 2000.-№ 3 . - С. 25-29.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8

Тема 7: Профілактика і організація корекційної роботи з особами, яка постраждали від домашнього насильства

Мета: вивчити основні підходи до роботи з особами, які постраждали від домашнього насильства

Професійна спрямованість: уміння планувати й реалізовувати психотерапевтичну роботу з особами, які постраждали від домашнього насильства.

План:

1. Профілактика домашнього насильства
2. Поняття протравмофокусованої когнітивно-поведінкової терапії.
3. Травмофокусовані компоненти.
4. Процес надання психотерапевтичної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства

Основні поняття	<i>Насильство, кривдник, особа, яка постраждала від домашнього насильства, травма, когнітивно-поведінкова психотерапія, психоедукація, релаксація, когнітивні коупінг-стратегії, травматичний нарратив, травматичні спогади (тригери,</i>
------------------------	---

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Підготуйте текст психоедукації для осіб з ПТСР у результаті домашнього насильства • Охарактеризуйте основні способи профілактики домашнього насильства • Запропонуйте 2-3 методи для психотерапевтичної роботи з особами, які постраждали від домашнього насильства
-------------	---

Завдання для самостійної роботи

<ul style="list-style-type: none"> ▪ опрацювати питання ▪ опрацювати основні поняття	3 години 1 година
---	----------------------

Оцінювання

<ul style="list-style-type: none"> ▪ усна відповідь на питання ▪ робота над ІНДЗ	1 оцінка 1 оцінка
---	----------------------

Література

Основна література

1. Зиновьева Н. О., Михайлова Н. Ф. Психология и психотерапия насилия. Ребенок в кризисной ситуации. -СПб.: Речь, 2003. -248 с.
2. Коен Д., Маннарино Е., Деблінджер Е. Психотерапія з дітьми та підлітками, як пережили травму та втрату. – Львів: Свічадо, 2016. – 264 с..

Додаткова література

1. Копытин А.И. и др. Арт-терапия жертв насилия /Сост. А. И. Копытин. - М: Психотерапия, 2009. - 144 с: ил.
2. Лялько В. В. Трактат о женской самообороне. Практическое пособие. М., 2001.
3. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
4. Насилие в семье: Особенности психологической реабилитации. Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой и Ю. П. Платонова. — СПб.: Речь, 2004.- 154с.
5. Освободи себя. Как преодолеть насилие и его последствия Автор-составитель Семеник Дмитрий Геннадьевич ОЛМА Мкдиа Групп; Москва; 2010
6. Профилактика домашнего насилия : пособие для учителей учреждений общего среднего образования с русским языком обучения / Н. Н. Яковлева [и др.]. – Минск : Четыре четверти, 2015. – 148 с.
7. Фурманов И.А. Психология детей с нарушениями поведения КДУ Владос-пресс, 2013

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу

Контрольні питання і завдання:

1. Складіть власний термінологічний словник з теми.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №9

Тема 8: Психологічні особливості чоловіків – домашніх кривдників

Мета: розглянути причини формування у чоловіків схильності до вчинення насильства.

Професійна спрямованість: оволодіння знаннями про основні форми поведінки чоловіків-домашніх кривдників

План

1. Традиційна чоловіча самоідентифікація.
2. Чоловіча культура насильства
3. Психологічна характеристика дітей з агресивною поведінкою

Основні поняття	<i>Насильство, агресія, стиль сімейного виховання, гнів, ненависть, садизм, мазохізм, антисоціальні розлади особистості, зляканий нарцисизм, антисоціальна поведінка, дисоціальна реакція, традиційна чоловіча самоідентифікація, гендерне виховання, гендерні стереотипи, культура насильства.</i>
------------------------	---

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Проаналізуйте родинні сценарії та/або стиль сімейного виховання, що можуть бути причинами формування у потенційного кривдника схильності до насильства. Наведіть приклади. Результати роботи представте у вигляді презентації. • Оберіть будь-який художній фільм, у якому піднімається проблема сімейного насильства в контексті сімейної історії кривдника. Проаналізуйте: причини насильства, поведінку кривдника, запропонуйте можливі альтернативні способи розв'язання цієї ситуації. • Проаналізуйте типові помилки сімейного виховання дитини, що можуть призвести до формування у потенційного кривдника схильності до здійснення насильства.
-------------	--

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	1 година

Оцінювання

▪ усна відповідь на питання	1 оцінка
▪ робота над ІНДЗ	1 оцінка

Література

Основна література

1. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
2. Семья и домашнее насилие. Практика консультирования мужчин — субъектов домашнего насилия: Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой. — СПб.: СПбГИПСР, 2013. — 210 с.

Додаткова література

3. Кауфман, М. Конструювання маскулінності та триада чоловічого насильства // <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/triada-cholovichogo-nasilstva-134030.html>
4. Миллер А. В начале было воспитание. (родинні сценарії виховання кривдників)
5. Фурманов И.А. Психология детей с нарушениями поведения. КДУ, Владос-пресс, 2013
6. Хаэр Р.Д. Лишенные совести. Пугающий мир психопатов. Вильямс; 2007

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу

Контрольні питання і завдання:

1. Складіть власний термінологічний словник з теми.
2. Проаналізуйте рівень ефективності застосування різноманітних виховних заходів, що можуть використовуватися з метою профілактики формування потенційного кривдника.

Тема для самостійного опрацювання

Тема 8. Агресія

Мета: вивчити основні теорії агресії

Професійна спрямованість: уміння аналізувати роль агресії в домашньому насильстві.

1. Психологічні теорії виникнення агресії
2. Типологія агресивної поведінки
3. Механізми формування агресивності в онтогенезі
4. Соціалізація агресивності.

Основні поняття	<i>Агресія, агресивність, агресивна поведінка.</i>
------------------------	--

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Запропонуйте 5-10 вправ для психотерапевтичної роботи з емоцією гніву • Запропонуйте 5-10 вправ для психотерапевтичної роботи з емоцією страху • Запропонуйте 5-10 вправ для роботи з агресивними клієнтами
-------------	---

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	3 години

Оцінювання

▪ перевірка рівня засвоєння знань на індивідуальній консультації у викладача	1 оцінка
--	----------

Література

Основна література

1. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия. - СПб., 1997, с.22-54, 125-187, 286-330.
2. Ильин Е. П. Психология агрессивного поведения. — СПб.: Питер, 2014. — 368 с.: ил.
3. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. - М., 1994.
4. Фурманов И.А. Психология детей с нарушениями поведения. КДУ, Владос-пресс, 2013

Додаткова література

1. Берковиц Л. Агрессия, причины, последствия. Контроль. – СПб.; М.: «Прайм-Еврознак», «Нева», «Олма-Пресс», 2001.
2. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
3. Миллер А. В начале было воспитание. (родинні сценарії виховання кривдників)
4. Фурманов И.А. Психология детей с нарушениями поведения. КДУ, Владос-пресс, 2013
5. Чепмен Г. Обратная сторона любви: Пер. с англ. — СПб.: Христианское общество «Библия для всех», 2004. — 288 с.
6. Хаэр Р.Д. Лишенные совести. Пугающий мир психопатов. Вильямс; 2007

ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ МОДУЛЬНОЇ РОБОТИ 3

Умовою допуску до ПМР є виконання всіх обов'язкових видів робіт, передбачених програмою курсу.

I. Тестові завдання (максимальна кількість балів – 20).

II. Теоретичні завдання (оцінюються від 0 до 30 балів).

Максимальна кількість балів – 30.

1. Особа, яка постраждала від домашнього насильства.
2. Витоки формування комплексу жертви
3. Трикутник Карпмана.
4. Віктимблейдинг.
5. Соціально-психологічні особливості поведінки осіб, які вчинили насильство
6. Психологічний портрет особи, яка вчинила насильство в сім'ї.
7. Типологія «кривдників».
8. Поняття про віктимізацію.
9. Методи віктимізації.
10. Наслідки віктимізації
11. Традиційна чоловіча самоідентифікація.
12. Чоловіча культура насильства
13. Психологічна характеристика дітей з агресивною поведінкою
14. Профілактика домашнього насильства
15. Поняття протравмофокусовану когнітивно-поведінкову терапію. Травмофокусовані компоненти.
16. Процес надання психотерапевтичної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства
17. Психологічні теорії виникнення агресії
18. Типологія агресивної поведінки
19. Механізми формування агресивності в онтогенезі
20. Соціалізація агресивності.

III. Професійно-орієнтовані завдання (оцінюються від 0 до 50 балів та виконується протягом вивчення навчальної дисципліни).

Максимальна кількість балів – 50.

1. До кожного методу віктимізації підберіть 2-3 приклади із фільмів, художньої літератури або реального життя. Проаналізуйте доречні й недоречні способи реагування на дії кривдника, що спрямовані на віктимізацію потенційної «жертви».
2. Оберіть художній фільм, у якому піднімається проблема переживань «жертви» сімейного насильства. Проаналізуйте: причини насильства, застосовані кривдником методи віктимізації, поведінку «жертви», запропонуйте можливі альтернативні способи розв'язання ситуації сімейного насильства.
3. Проаналізуйте родинні сценарії та/або стиль сімейного виховання, що можуть бути причинами формування у потенційного кривдника схильності до насильства. Наведіть приклади. Результати роботи представте у вигляді презентації.
4. Оберіть будь-який художній фільм, у якому піднімається проблема сімейного насильства в контексті сімейної історії кривдника. Проаналізуйте: причини насильства, поведінку кривдника, запропонуйте можливі альтернативні способи розв'язання цієї ситуації.
5. Проаналізуйте типові помилки сімейного виховання дитини, що можуть призвести до формування у потенційного кривдника схильності до здійснення насильства.
6. Підготуйте текст психоедукації для осіб з ПТСР у результаті домашнього насильства
7. Охарактеризуйте основні способи профілактики домашнього насильства
8. Запропонуйте 2-3 методи для психотерапевтичної роботи з жертвами насильства
9. Запропонуйте 5-10 вправ для психотерапевтичної роботи з емоцією гніву
10. Запропонуйте 5-10 вправ для роботи з агресивними клієнтами

Модуль 4. Корекційна робота в ситуації домашнього насильства

Назви змістових модулів і тем	денна форма/ заочна форма				
	Всього годин	кількість годин			
		лекції	практичні	лабораторні	Індивідуальна робота
Змістовий модуль 6. Корекційна робота з домашніми кривдниками					
Тема 9. Психологічний супровід у ситуації домашнього насильства	4	2			2
• Творча терапія у консультуванні особи, яка постраждала від домашнього насильства	5		2		3
• Творча терапія в консультуванні членів сімей, що зіткнулися з проблемою домашнього насильства	5		2		3
• Організація корекційної роботи з домашніми кривдниками	5		2		3
• Поетапна модель терапевтичної роботи з кривдниками	5		2		3
Тема 10. Тренінгова робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї	6				6
Разом за змістовим модулем 6	30	2	8		20
Разом за модулем 4	30	2	8		20

Умови автоматичного одержання оцінки за модуль:

- відвідати 4 заняття (з 4 занять практичного курсу).
- одержати 4 оцінок (з 4 можливих) та 1 оцінку за володіння темою, що виноситься на самостійне опрацювання.

Обов'язкові види робіт:

- опрацювання питань з плану практичного заняття;
- ознайомлення зі змістом основних понять до теми;
- опрацювання першоджерел;
- робота над практичним завданням.

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Тема 9. ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД У СИТУАЦІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Мета: формувати у студентів уявлення про основні методи психологічної допомоги особі, яка пережила насильство в сім'ї.

Професійна спрямованість: уміння розрізнати основні методи психологічної допомоги особі, яка пережила насильство в сім'ї.

Основні поняття	<i>Принципи та підходи до надання психологічної допомоги особі, яка пережила насильство в сім'ї, види психологічної допомоги та можливості різних видів психологічної допомоги, екстренна психологічна допомога.</i>
------------------------	--

План:

1. Принципи та підходи до надання психологічної допомоги особі, яка пережила насильство в сім'ї.
2. Особливості психокорекційної роботи з кривдниками
3. Види психологічної допомоги та можливості різних видів психологічної допомоги.
4. Екстренна психологічна допомога.

конспект	Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с. С. 40-47. (психокорекційна робота з кривдниками).
-----------------	--

Література

Основна література

1. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
2. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи – Л. М. Вольнова. – К. , 2012. – 275 с.

Додаткова література

1. Бондаровська В.М. Види домашнього насильства та їх класифікація. «Виявити, захистити, допомогти. Методичні матеріали для фахівців, які безпосередньо працюють з потерпілими від домашнього насильства». – Київ, 2008. – С. 3–21.
2. Малкина-Пых И.Г. Виктимология. Психология поведения жертвы / Ирина Малкина-Пых. – М.: Эксмо, 2010. – 864 с.

Контрольні питання:

1. Які методи та техніки можуть допомогти відновленню психічного здоров'я дитини, котра пережила ситуацію насильства?
2. Які є особливості психокорекційної роботи з кривдниками?

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №10

Тема 9: Творча терапія у консультуванні особи, яка пережила насильство в сім'ї

Мета: ознайомлення студентів з основними методами і техніками творчої терапії, з психологічними особливостями використання творчої терапії у консультуванні особи, яка пережила насильство в сім'ї.

Професійна спрямованість: оволодіння студентами категоріально-термінологічним апаратом творчої терапії, ознайомлення із особливостями використання творчої терапії у сімейному консультуванні особи, яка пережила насильство в сім'ї.

План

1. Теоретико-методологічні засади творчої терапії.
2. Принципи творчого підходу до консультування особи, яка постраждала від домашнього насильства.
3. Особливості психотерапії, що використовує різні форми творчої активності.
4. Робота з образом тіла у консультуванні особи, яка постраждала від домашнього насильства.
5. Арт-терапевтичні методики у роботі з особами, які постраждали від домашнього насильства

Основні поняття	<i>Домашнє насильство, кривдник, особа, яка пережила насильство в сім'ї, психодіагностика, психокорекція, контрактування, інтерв'ювання, творча терапія, творча активність, форми творчої активності, образ тіла, образ Я, мандала мого тіла, мандала особистого простору, робота з почуттями.</i>
ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Проведіть арт-терапевтичне дослідження образу тіла з трьома досліджуваними різного віку. • Продемонструйте процес контрактування у ході психотерапевтичної роботи з особою, яка постраждала від домашнього насильства. • Складіть план корекційної роботи з особою, яка постраждала від домашнього насильства. • Запропонуйте методи та методики арт-терапії, придатні для роботи з особою, яка постраждала від домашнього насильства.
Завдання для самостійної роботи	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ опрацювати питання ▪ опрацювати основні поняття	<ul style="list-style-type: none"> 3 години 1 година
Оцінювання	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ усна відповідь на питання ▪ робота над ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> 1 оцінка 1 оцінка

Література

Основна література

1. Баер У. Творческая терапия – терапия творчеством (Теория и практика психотерапии, использующей разнообразные формы творческой активности). – М.: Независимая фирма «Класс», 2013. – 552 с.

Додаткова література

1. Базыма Б.А. Психология цвета теория и практика. СПб, 2007
2. Валиев С. Сказки для всей семьи. Арт-педагогика на практике. Санкт-Петербург: Весь, 2013
3. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика, система занятий. - СПб.: Речь, 2003. - 256 с.
4. Никитин В. Арт-терапия: Учебное пособие. Москва: Когито-Центр, 2014
5. Финли В. Тайная история красок. Санкт-Петербург: Амфора, 2010

Контрольні питання і завдання:

2. Складіть власний термінологічний словник з теми.
3. Охарактеризуйте принципи творчого підходу до консультування особи, яка постраждала від домашнього насильства.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №11

Тема 9: Творча терапія в консультуванні членів сімей, що зіткнулися з проблемою домашнього насильства

Мета: ознайомлення студентів з основними методами і техніками творчої терапії, з психологічними особливостями використання творчої терапії у консультуванні членів сімей, що зіткнулися з проблемою домашнього насильства.

Професійна спрямованість: оволодіння студентами категоріально-термінологічним апаратом творчої терапії, ознайомлення із особливостями використання творчої терапії у консультуванні членів сімей, що зіткнулися з проблемою домашнього насильства

Основні поняття	<i>Жорстоке поводження, фізичне насилля, психологічне насилля, групова терапія, творча терапія, презентація сімейних стосунків у вигляді картин та об'єктів, панорама стосунків, шерінг-портрет, спільне малювання, «квітка жіночої сутності», «квітка чоловічої сутності», терапевтичний триптих, активне символізування, образ пожирателя снів, образ янгола-охоронця, «дух сім'ї», картини, що супроводжуються співом, картини-танці, сімейне консультування за допомогою казок та історій, «компас сенсорних відчуттів», діагностико-корекційна методика «яблуко і хробачок», символи у творчій терапії: форми, формати і фокусування.</i>
------------------------	--

План:

1. Терапевтичні стосунки в арт-терапії
2. Основні напрямки психотерапевтичної роботи, що використовують різні форми творчої активності.
3. Групові форми роботи в сімейному консультуванні.
4. Спільне малювання: втілення стосунків у вигляді картин в терапії подружніх пар.
5. Символи у творчій терапії. Особливості інтерпретації символів.

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Продемонструйте техніку «Спільне малювання» • Продемонструйте техніку «Тест Сільвер»
-------------	---

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	1 година

Оцінювання

▪ усна відповідь на питання	1 оцінка
▪ робота над ІНДЗ	1 оцінка

Література

Основна література

1. Баер У. Творческая терапия – терапия творчеством (Теория и практика психотерапии, использующей разнообразные формы творческой активности). – М.: Независимая фирма «Класс», 2013. – 552 с.

Додаткова література

1. Базыма Б.А. Психология цвета теория и практика. СПб, 2007
2. Валиев С. Сказки для всей семьи. Арт-педагогика на практике. Санкт-Петербург: Вось, 2013
3. Зиновьева Н. О., Михайлова Н. Ф. Психология и психотерапия насилия. Ребенок в кризисной ситуации. -СПб.: Речь, 2003. -248 с.
4. Копытин А.И. и др. Арт-терапия жертв насилия /Сост. А. И. Копытин. - М: Психотерапия, 2009. - 144 с: ил.
5. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика, система занятий. - СПб.: Речь, 2003. - 256 с.
6. Насилие в семье: Особенности психологической реабилитации. Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой и Ю. П. Платонова. — СПб.: Речь, 2004.- 154с.
7. Никитин В. Арт-терапия: Учебное пособие. Москва: Когито-Центр, 2014
8. Финли В. Тайная история красок. Санкт-Петербург: Амфора, 2010

Контрольні питання і завдання:

1. Складіть власний термінологічний словник з теми.
2. Опишіть групові форми роботи в сімейному консультуванні осіб, постраждалих від насильства.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №12

Тема 10: Організація корекційної роботи з домашніми кривдниками

Мета: розглянути програму корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї

Професійна спрямованість: уміння готуватися до реалізації програми корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї.

Основні поняття	<i>Насильство, кривдник, психодіагностика, психокорекція, контрактування, інтерв'ювання, психосоціальна оцінка, жорстоке поводження, фізичне насильство, психологічне насильство, групова терапія, когнітивно-поведінкова терапія, гендерний аналіз, програма корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї, типи терапевтичних груп, дитячі терапевтичні групи, конфіденційність.</i>
------------------------	---

План:

1. Особливості терапевтичної роботи з кривдниками
2. Принципи роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї
3. Особливості програми для корекції поведінки дітей, які вчинили насильство в сім'ї.

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Порівняйте особливості програми корекційної роботи з дорослими та з дітьми, які вчинили насильство в сім'ї. • Проведіть психодіагностичне дослідження з метою виявлення рівня агресивності з трьома досліджуваними різного віку. • Продемонструйте процес контрактування у ході психотерапевтичної роботи з кривдником. • Складіть план проведення первинного інтерв'ю з кривдником. • Запропонуйте методи та методики психодіагностики, придатні для роботи з кривдниками.
-------------	---

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	1 година

Оцінювання

▪ усна відповідь на питання	1 оцінка
▪ робота над ІНДЗ	1 оцінка

Література

Основна література

1. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
2. Семья и домашнее насилие. Практика консультирования мужчин — субъектов домашнего насилия: Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой. — СПб.: СПбГИПСР, 2013. — 210 с.

Додаткова література

1. Кауфман, М. Конструювання маскулінності та триада чоловічого насильства // <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/triada-cholovichogo-nasilstva-134030.html>
2. Миллер А. В начале было воспитание. (родинні сценарії виховання кривдників)
3. Насилие в семье: Особенности психологической реабилитации. Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой и Ю. П. Платонова. — СПб.: Речь, 2004.- 154с.
4. Профилактика домашнего насилия : пособие для учителей учреждений общего среднего образования с русским языком обучения / Н. Н. Яковлева [и др.]. – Минск : Четыре четверти, 2015. – 148 с.
5. Фурманов И.А. Психология детей с нарушениями поведения КДУ Владос-пресс, 2013
6. Хаэр Р.Д. Лишенные совести. Пугающий мир психопатов. Вильямс; 2007

Контрольні питання і завдання:

1. Складіть власний термінологічний словник з теми.
2. Охарактеризуйте тип домашнього кривдника, що не підходить для групової психотерапії

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №13

Тема 10: Поетапна модель терапевтичної роботи з кривдниками

Мета: вивчити основні етапи терапевтичної роботи з кривдниками

Професійна спрямованість: уміння планувати й реалізовувати групову терапевтичну роботу з кривдниками.

Основні поняття	<i>Програма корекційної роботи з кривдниками, психодіагностика, первинне інтерв'ю, контрактування, терапевтичний альянс, ауторелаксація, позитивна мотивація до занять, темперамент, від реагування гніву, конструктивні форми поведінки, аутокорекція, самоконтроль, саморегуляція, самооцінка, емпатія, рефлексія, емоції, комунікативні навички, ціннісні орієнтації, моральні уявлення.</i>
------------------------	---

План:

1. Програми корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї
2. Усвідомлення та формування моделі ненасильницької поведінки
3. Розвиток комунікативних навичок
4. Формування навичок самоконтролю та саморегуляції
5. Формування альтернативної поведінки в сім'ї
6. Формування умінь ефективної взаємодії та способу поведінки в сім'ї
7. Закріплення та підтримка отриманих навичок

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Підготуйте пакет документів для особи, що спрямовується для участі в програмі терапевтичної роботи з кривдниками. • Підготуйте план проведення первинного інтерв'ю з домашнім кривдником • Підготуйте план психодіагностичної роботи з домашнім кривдником • Змодельуйте укладання договору з домашнім кривдником
-------------	---

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	1 година

Оцінювання

▪ усна відповідь на питання	1 оцінка
▪ робота над ІНДЗ	1 оцінка

Література

Основна література

1. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
2. Семья и домашнее насилие. Практика консультирования мужчин — субъектов домашнего насилия: Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой. — СПб.: СПбГИПСР, 2013. — 210 с.

Додаткова література

1. Зиновьева Н. О., Михайлова Н. Ф. Психология и психотерапия насилия. Ребенок в кризисной ситуации. -СПб.: Речь, 2003. -248 с.
2. Копытин А.И. и др. Арт-терапия жертв насилия /Сост. А. И. Копытин. - М: Психотерапия, 2009. - 144 с: ил.
3. Насилие в семье: Особенности психологической реабилитации. Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой и Ю. П. Платонова. — СПб.: Речь, 2004.- 154с.
4. Фурманов И.А. Психология детей с нарушениями поведения КДУ Владос-пресс, 2013

Контрольні питання і завдання:

1. Складіть власний термінологічний словник з теми.
2. Які документи треба підготувати для особи, що спрямовується для участі в програмі терапевтичної роботи з кривдниками?

Тема для самостійного опрацювання

Тема 10. Тренінгова робота з особами, які вчинили насильство в сім’ї

Мета: вивчити основні етапи терапевтичної роботи з кривдниками

Професійна спрямованість: уміння планувати й реалізовувати групову терапевтичну роботу з кривдниками.

План:

1. Планування тренінгу
2. Інструменти тренінгової роботи
3. Ефективний тренер
4. Стиль керівництва групою.
5. Професійна придатність у системі тренінгової роботи.
6. Вимоги до особистості та професійних навичок тренера.
7. Етика роботи ведучих психологічних тренінгів.

Основні поняття	<i>функції тренера: експерт, еталон, керівник, аналітик, коментатор, медіатор, рівний учасник; директивна позиція тренера; ліберальна позиція тренера; демократична позиція тренера; супервізія.</i>
------------------------	--

ІНДЗ	<ul style="list-style-type: none"> • Запропонуйте 5-10 вправ для психотерапевтичної роботи з почуттям провини • Запропонуйте 5-10 вправ для психотерапевтичної роботи з образою • Запропонуйте 5-10 вправ для створення довірливих стосунків у групі • Запропонуйте 5-10 вправ для формування навичок ауторелаксації • Запропонуйте 5-10 вправ для формування адекватної самооцінки • Запропонуйте 5-10 вправ для формування навичок самоконтролю та саморегуляції • Запропонуйте 5-10 вправ для формування уміння соціально-придатних способів відреагування негативних емоцій • Запропонуйте 5-10 вправ для зняття емоційної напруги та зниження особистісної тривожності
-------------	---

Завдання для самостійної роботи

<ul style="list-style-type: none"> ▪ опрацювати питання 	3 години
<ul style="list-style-type: none"> ▪ опрацювати основні поняття 	3 години
Оцінювання	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ перевірка рівня засвоєння знань на індивідуальній консультації у викладача 	1 оцінка

Література

Основна література

1. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім’ї / Укладачі: Мустафасєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.

Додаткова література

2. Бакли Р., Кэйпл Дж.. Теория и практика тренинга. - СПб.: Питер, 2002. – С. 293-320
3. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники. – М: Ось-89, 1999. – 256 с.
4. Кларин М.В Корпоративный тренинг от А до Я. – М.: Дело, 2000. – С. 195-203., 214-220.
5. Панфилова А.П. Игротехнический менеджмент. Интерактивные технологии для обучения и организационного развития персонала: Учебное пособие. — СПб.: ИВЭСЭП, «Знание», 2003. - С. 263-267.
6. Пахальян В.Э. Групповой психологический тренинг: Учебное пособие. – СПб. Питер, 2006. – С. 97-110, 205-223.
7. Плаус С. Психология оценки и принятия решений / Перевод с англ. — М.: Информационно-издательский дом “Филинь”, 1998. — 368 с.
8. Хрящева Н.Ю. Психогимнастика в тренинге. — СПб: «Речь». Институт тренинга, 2001. — 256 с.

ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ МОДУЛЬНОЇ РОБОТИ 4

Умовою допуску до ПМР є виконання всіх обов'язкових видів робіт, передбачених програмою курсу.

I. Тестові завдання (максимальна кількість балів – 20).

II. Теоретичні завдання (оцінюються від 0 до 30 балів).

Максимальна кількість балів – 30.

1. Принципи та підходи до надання психологічної допомоги особі, яка пережила насильство в сім'ї.
2. Особливості психокорекційної роботи з кривдниками
3. Види психологічної допомоги та можливості різних видів психологічної допомоги.
4. Теоретико-методологічні засади творчої терапії.
5. Принципи творчого підходу до консультування особи, яка постраждала від домашнього насильства.
6. Арт-терапевтичні методики у роботі з особами, які постраждали від домашнього насильства
7. Терапевтичні стосунки в арт-терапії
8. Особливості терапевтичної роботи з кривдниками
9. Принципи роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї
10. Особливості програми для корекції поведінки дітей, які вчинили насильство в сім'ї.
11. Програми корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї
12. Усвідомлення та формування моделі ненасильницької поведінки
13. Розвиток комунікативних навичок
14. Формування навичок самоконтролю та саморегуляції
15. Формування альтернативної поведінки в сім'ї
16. Формування умінь ефективної взаємодії та способу поведінки в сім'ї
17. Закріплення та підтримка отриманих навичок
18. Інструменти тренінгової роботи
19. Стиль керівництва групою.
20. Вимоги до особистості та професійних навичок тренера.

III. Професійно-орієнтовані завдання (оцінюються від 0 до 50 балів та виконується протягом вивчення навчальної дисципліни). Максимальна кількість балів – 50.

1. Запропонуйте методи та методики арт-терапії, придатні для роботи з особою, яка постраждала від домашнього насильства.
2. Порівняйте особливості програми корекційної роботи з дорослими та з дітьми, які вчинили насильство в сім'ї.
3. Підготуйте (змодельуйте) пакет документів для особи, що спрямовується для участі в програмі терапевтичної роботи з кривдниками.
4. Підготуйте план проведення первинного інтерв'ю з домашнім кривдником
5. Підготуйте план психодіагностичної роботи з домашнім кривдником
6. Запропонуйте 5-10 тренінгових вправ для психотерапевтичної роботи з образою
7. Запропонуйте 5-10 тренінгових вправ для створення довірливих стосунків у групі
8. Запропонуйте 5-10 тренінгових вправ для формування навичок ауторелаксації
9. Запропонуйте 5-10 тренінгових вправ для формування навичок самоконтролю та саморегуляції
10. Запропонуйте 5-10 тренінгових вправ для формування навичок соціально-придатних способів відреагування негативних емоцій

ВИМОГИ ДО ЗАЛІКУ

Умови допуску до заліку

- Здано теми для самостійного опрацювання (викладачу на індивідуальній консультації)
- Виконано практичні завдання.
- Є оцінки на рівні 61-100 балів за кожен з модулів.

Структура залікового білета

Заліковий білет включає **три види** завдань.

I. Тестове завдання (максимальна кількість балів - 20).

II. Теоретичне питання (максимальна кількість балів - 30).

Теоретичні питання

Максимальна кількість балів – 30.

1. Поняття про домашнє насильство.
2. Запобігання та протидія домашньому насильству: юридичні аспекти.
3. Міфи про домашнє насильство
4. Види насильства.
5. Фізичне насильство.
6. Економічне насильство.
7. Сексуальне насильство.
8. Психологічне насильство.
9. Цикли насильства
10. Світовий досвід у подоланні сімейного насильства
11. Наслідки домашнього насильства над дітьми
12. Індикатори жорстокого поводження з дитиною
13. Насильство щодо жінок і проблема прав людини
14. Генетичні витоки насильства. Насильство як чинник еволюції
15. Історичні витоки насильства
16. Релігійні витоки насильства
17. Насильство в українській літературі та культурі
18. Соціальні витоки насильства.
19. Екологічна теорія насильства Урі Бронфенбреннера (макросистема, екосистема, мікросистема).
20. Родинні сценарії та контрсценарії як причини насильства
21. Форми взаємодії насильства та літератури. Текстуальна агресія, її типи
22. Субкультура агресивності та субкультура віктимності
23. Особа, яка постраждала від домашнього насильства.
24. Витоки формування комплексу жертви
25. Віктимблейдинг.
26. Соціально-психологічні особливості поведінки осіб, які вчинили насильство
27. Психологічний портрет особи, яка вчинила насильство в сім'ї.
28. Типологія «кривдників».
29. Поняття про віктимізацію. Методи віктимізації.
30. Наслідки віктимізації
31. Традиційна чоловіча самоідентифікація. Чоловіча культура насильства
32. Психологічна характеристика дітей з агресивною поведінкою
33. Профілактика домашнього насильства
34. Процес надання психотерапевтичної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства
35. Психологічні теорії виникнення агресії. Типологія агресивної поведінки
36. Механізми формування агресивності в онтогенезі
37. Особливості психокорекційної роботи з кривдниками

38. Принципи творчого підходу до консультування особи, яка постраждала від домашнього насильства.
39. Арт-терапевтичні методики у роботі з особами, які постраждали від домашнього насильства
40. Особливості терапевтичної роботи з кривдниками
41. Принципи роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї
42. Особливості програми для корекції поведінки дітей, які вчинили насильство в сім'ї.
43. Програми корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї
44. Усвідомлення та формування моделі ненасильницької поведінки
45. Вимоги до особистості та професійних навичок тренера.

III. Практичні завдання (оцінюються від 0 до 50 балів та виконується протягом вивчення навчальної дисципліни). Максимальна кількість балів – 50.

1. Проаналізуйте причини, ознаки та наслідки фізичного насильства
2. Проаналізуйте причини, ознаки та наслідки психологічного насильства
3. Проаналізуйте причини, ознаки та наслідки економічного насильства
4. Проаналізуйте причини, ознаки та наслідки сексуального насильства
5. Проаналізуйте причини, ознаки та наслідки домашнього насильства щодо дітей
6. Запропонуйте проект інформаційного буклету для шкільних психологів, у якому вказано індикатори насильства над дитиною (за видами), а також розписано алгоритм дій шкільного психолога у випадку виявлення фактів насильства над дитиною.
7. Запропонуйте проект інформаційного буклету для психологів-консультантів, у якому вказано індикатори насильства над жінкою (за видами), а також розписано алгоритм дій психолога у випадку виявлення фактів насильства над жінкою-клієнткою.
8. Запропонуйте програму профілактики та активної протидії сексуальним домаганням та зґвалтуванням
9. Запропонуйте проект інформаційного буклету для психологів-консультантів, у якому вказано індикатори сексуального насильства, а також розписано алгоритм дій психолога у випадку виявлення фактів сексуального насильства щодо клієнта.
10. Запропонуйте програму одноденного тренінгу для підлітків з метою профілактики сексуального насильства
11. Проаналізуйте релігійні причини сімейного насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації
12. Проаналізуйте історичні причини сімейного насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації
13. Проаналізуйте соціальні причини сімейного насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації.
14. Складіть перелік гендерних стереотипів, що можуть бути причиною домашнього насильства, проаналізуйте причини їх виникнення та можливі наслідки функціонування.
15. Оберіть будь-який художній фільм, у якому піднімається проблема сімейного насильства. Проаналізуйте: причини насильства, поведінку «жертви», запропонуйте можливі альтернативні способи розв'язання ситуації сімейного насильства.
16. Проаналізуйте родинні сценарії як причини сімейного насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації.
17. Проаналізуйте стиль сімейного виховання як чинник сімейного насильства. Результати роботи представте у вигляді презентації.
18. Наведіть приклади текстуальної агресії у творах світової літератури, проведіть психологічний аналіз ситуацій, які Ви обираєте

19. Наведіть приклади текстуальної агресії у творах української літератури, проведіть психологічний аналіз ситуацій, які Ви обираєте
20. Оберіть будь-який художній твір, у якому описано ситуації сімейного насильства. Проаналізуйте: причини насильства, поведінку «жертви», запропонуйте можливі альтернативні способи розв’язання ситуації сімейного насильства.
21. До кожного методу віктимізації підберіть 2-3 приклади із фільмів, художньої літератури або реального життя. Проаналізуйте доречні й недоречні способи реагування на дії кривдника, що спрямовані на віктимізацію потенційної «жертви».
22. Оберіть художній фільм, у якому піднімається проблема переживань «жертви» сімейного насильства. Проаналізуйте: причини насильства, застосовані кривдником методи віктимізації, поведінку «жертви», запропонуйте можливі альтернативні способи розв’язання ситуації сімейного насильства.
23. Проаналізуйте родинні сценарії та/або стиль сімейного виховання, що можуть бути причинами формування у потенційного кривдника схильності до насильства. Наведіть приклади. Результати роботи представте у вигляді презентації.
24. Оберіть будь-який художній фільм, у якому піднімається проблема сімейного насильства в контексті сімейної історії кривдника. Проаналізуйте: причини насильства, поведінку кривдника, запропонуйте можливі альтернативні способи розв’язання цієї ситуації.
25. Проаналізуйте типові помилки сімейного виховання дитини, що можуть призвести до формування у потенційного кривдника схильності до здійснення насильства.
26. Підготуйте текст психоедукації для осіб з ПТСР у результаті домашнього насильства
27. Охарактеризуйте основні способи профілактики домашнього насильства
28. Запропонуйте 2-3 методи для психотерапевтичної роботи з жертвами насильства
29. Запропонуйте 5-10 вправ для психотерапевтичної роботи з емоцією гніву
30. Запропонуйте 5-10 вправ для роботи з агресивними клієнтами
31. Запропонуйте методи та методики арт-терапії, придатні для роботи з особою, яка постраждала від домашнього насильства.
32. Порівняйте особливості програми корекційної роботи з дорослими та з дітьми, які вчинили насильство в сім’ї.
33. Підготуйте (змоделюйте) пакет документів для особи, що спрямовується для участі в програмі терапевтичної роботи з кривдниками.
34. Підготуйте план проведення первинного інтерв’ю з домашнім кривдником
35. Підготуйте план психодіагностичної роботи з домашнім кривдником
36. Запропонуйте 5-10 тренінгових вправ для психотерапевтичної роботи з образою
37. Запропонуйте 5-10 тренінгових вправ для створення довірливих стосунків у групі
38. Запропонуйте 5-10 тренінгових вправ для формування навичок ауторелаксації
39. Запропонуйте 5-10 тренінгових вправ для формування навичок самоконтролю та саморегуляції
40. Запропонуйте 5-10 тренінгових вправ для формування навичок соціально-придатних способів відреагування негативних емоцій

ВІДПРАЦЮВАННЯ ПРОПУЩЕНИХ ЗАНЯТЬ

Відпрацювання всіх пропущених занять і ТСО є умовою допуску до заліку.

Заняття і ТСО мають бути відпрацьовані заздалегідь, у день іспиту відпрацьовувати пропущені заняття не можна.

Способи відпрацювання (один варіант на Ваш вибір):

1. Виконати ІНДЗ із теми пропущеного практичного заняття (одне, на Ваш вибір).
2. Розробити презентацію на 15-20 слайдів з теми пропущеного заняття; додати до презентації окремим файлом супровідний текст зі списком літератури.
3. На основі опрацьовного матеріалу теми пропущеного заняття сформулювати 20 тестових питань різних видів (тести на встановлення відповідності (4 шт.), на виключення зайвого (4 шт.), на визначення понять (4 шт.), на встановлення аналогії (4 шт.), а також питання з відкритою відповіддю (4 шт.)).

Всі завдання мають бути виконані українською мовою.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПМР ТА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ РОБОТИ

ОЦІНКА	ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ УМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ
Тестові завдання (max – 20 балів)	
5 балів	Правильна відповідь на кожне тестове завдання
0 балів	Неправильна відповідь на тестове завдання
Теоретичне завдання (max – 30 балів)	
0-5 балів	Структурованість відповіді, наявність внутрішньої логіки у викладі матеріалу
0-10 балів	Повні та вичерпні визначення основних понять
0-5 балів	Опора на першоджерела, цитування основних ідей
0-10 балів	Повнота відповіді, аналіз усіх аспектів проблеми
Практичне завдання (max – 50 балів)	
0-10 балів	Повнота виконання завдання, дотримання усіх вимог
0-10 балів	Правильність та вичерпність формулювань
0-10 балів	Повні та чіткі визначення усіх понять
0-10 балів	Розгляд можливих альтернативних схем аналізу
0-10 балів	Обґрунтовані пояснення усіх міркувань
Творче завдання (ІНДЗ) (max – 50 балів)	
0-10 балів	Звіт за результатами дослідження повний, структурований, виконаний з дотриманням вимог до структури, оформлення
0-10 балів	Обґрунтовано актуальність дослідження, усі структурно-методологічні елементи роботи (об’єкт, предмет роботи, мета, гіпотеза, завдання, методи та процедура дослідження, його наукова новизна, практичне та теоретичне значення, умови забезпечення надійності та вірогідності результатів) сформульовані правильно та вичерпно
0-10 балів	Подано детальний опис методів та процедури дослідження, хід аналізу отриманих результатів, їх ґрунтовна інтерпретація
0-10 балів	Висновки відображують основні результати дослідження, сформульовані чітко та вичерпно
0-5 балів	Список використаних джерел подано в алфавітному порядку та оформлено відповідно до основних бібліографічних вимог
0-5 балів	Текст написаний грамотно з дотриманням усіх вимог наукового стилю сучасної української мови

ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Антонян Ю.М., Горшков И.В., Зулкарнеев Р.М. Проблемы внутрисемейной агрессии. Москва: НИИ МВД России, 1999.
2. Гишинский Я. И. Социальное насилие. Издательство «Алетейя» (СПб.), 2017
3. Жмуров Д. Насилие (агрессия) и литература. – 2-е издание. – Иркутск: АСП-Принт, 2005. – 240 с.
4. Зиновьева Н. О., Михайлова Н. Ф. Психология и психотерапия насилия. Ребенок в кризисной ситуации. -СПб.: Речь, 2003. -248 с.
5. Келлі Л. Посібник для дуже важливих осіб. Бачення, новаторство і професіоналізм у боротьбі поліції проти насильства щодо жінок та дітей. Видання в рамках Програми Ради Європи «Поліція і права людини, 1997-2000».
6. Красиков В. И. Насилие в эволюции, истории и современном обществе. Очерки. – Москва, 2010. – 200 с.
7. Малкина-Пых И. Г. Гендерная терапия. М. Эксмо, 2006.
8. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. – Київ, 2011. – 192 с.
9. Насилие в семье: Особенности психологической реабилитации. Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой и Ю. П. Платонова. — СПб.: Речь, 2004.- 154с.
10. Семья и домашнее насилие. Практика консультирования мужчин — субъектов домашнего насилия: Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой. — СПб.: СПбГИПСР, 2013. — 210 с.

Додаткова література

1. Армстронг К. Поля крови: Религия и история насилля. Москва: Альпина нон-фикшн, 2016
2. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання: наслідки насильства — від знущань у сім'ї до політичного терору / Пер. з англ. Оксана Лизак, Оксана Наконечна, Олександр Шлапак. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. — С. 22–23.
3. Жирар Рене «Козел отпущения»: Издательство Ивана Лимбаха; Санкт-Петербург; 2010
4. Жирар Рене «Насилие и священное»: Новое литературное обозрение; Москва; 2000
5. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. – К.: ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА». – 2014. – 282 с.
6. Зиновьева Н. О., Михайлова Н. Ф. Психология и психотерапия насилия. Ребенок в кризисной ситуации. -СПб.: Речь, 2003. -248 с.
7. Ильин Е. П. Психология агрессивного поведения. — СПб.: Питер, 2014. — 368 с.: ил.
8. Иригуайан Мари-Франс Моральные домагательства: Скрытое насилие в повседневности / Пер. С фр. – Екатеринбург: У-Фактория, 2005. – 272 с. – (Серия «Психология личной жизни»)
9. Кауфман, М. Конструювання маскуліності та тріада чоловічого насильства // <https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/triada-cholovichogo-nasilstva-134030.html>
10. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі. 2-ге вид. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2012. — С. 121–122.
11. Клецина И.С. Психология гендерных отношений: Теория и практика. СПб., Алетейя. 2004.
12. Коен Д., Маннаріно Е., Деблінджер Е. Психотерапія з дітьми та підлітками, як пережили травму та втрату. – Львів: Свічадо, 2016. – 264 с..
13. Копытин А.И. и др. Арт-терапия жертв насилия /Сост. А. И. Копытин. - М: Психотерапия, 2009. - 144 с: ил.

14. Кочемировська О. Індикатори прихованих форм сімейного насильства щодо дітей та їх застосування в практиці дільничних інспекторів міліції / Кочемировська О., Ходоренко А. – Х., 2006.
15. Крюкова М.А., Никитина Т.И., Сергеева Ю.С. Экстренная психологическая помощь: Практическое пособие. – М.: Изд-во НЦ ЭНАС, 2001. – 64 с.
16. Можливості виявлення та попередження насильства в сім'ї: основні поняття. Посібник для соціальних працівників. – Харків: НТМТ, 2008.
17. Насилие в семье: Особенности психологической реабилитации. Учебное пособие / Под ред. Н. М. Платоновой и Ю. П. Платонова. — СПб.: Речь, 2004.- 154с.
18. Насилие и его влияние на здоровье. Доклад о ситуации в мире /Под ред. Этьенна Г. Круга и др./ Пер. с англ. — М: Издательство «Весь Мир», 2003. — 376 с.
19. Науменко О. Про насильство в сім'ї / О. Науменко // Психологічна газета. – 2010. – № 9. – С. 3-8.
20. Опухова Н. Г., Малолетняя Е. В. Женщины - жертвы семейного насилия: особенности образа мира// Психология зрелости и старения - 2000,-№ 4,- С. 31-59.
21. Орлов А. Б. Психологическое насилие в семье — определение, аспекты, основные направления оказания психологической помощи // Психолог в детском саду. 2000, № 2-3. - С. 182-187.
22. Палуди М. Психология женщины. СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2003
23. Платонова Н.М., Платонов Ю.П. Насилие в семье. Особенности психологической реабилитации. – СПб.: Речь, 2004.
24. Плаус С. Психология оценки и принятия решений / Перевод с англ. — М.: Информационно-издательский дом “Филинь”, 1998. — 368 с.
25. Попередження домашнього насильства і торгівля людьми / Підручник по проведенню тренінгів.- К: WI, 2001 - С. 20-23
26. Потапова Е. А . Что такое домашнее насилие: концептуальный подход к проблеме//Гендерный калейдоскоп. Курс лекций/Под общ. ред. М.М.Малышевой. М.: Academia, 2002. с. 489-502.
27. ПРОТИ НАСИЛЬСТВА. Збірка / Упорядниці Лариса Денисенко. – Київ.: ВАІТЕ, 2016. – 322 с.
28. Система захисту дітей від жорстокого поводження : навч.-метод. посібник / [За ред. : К. Б. Левченко, І. М. Грубавіної]. – К. : Держсоцслужба, 2005. – 396 с.
29. Социальная политика и социальная работа: гендерные аспекты: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений/Под ред. Е. Р. Ярской-Смирновой. М.: РОССПЭН, 2004.
30. Социальная психология/Под ред. Ш. Тейло, Л.Пипло, Д.Сирс. СПб.: Питер, 2004.
31. Фурманов И.А. Психология детей с нарушениями поведения КДУ Владос-пресс, 2013
32. Хаэр Р.Д.Лишенные совести. Пугающий мир психопатов: Вильямс; 2007
33. Ходырева Н. Причины физического насилия: сущность рода или дисбаланс власти? //О муже(Н)ственности: Сборник статей. Сост. С. Ушакин. М.: Новое литературное обозрение, 2002. с. 161-185.
34. Шендеровський К. С. Попередження насильства в сім'ї: Технологія тренінгу / К. С. Шендеровський // Психологічна газета. – 2004. – № 12. – С. 2-31.
35. Шинкаренко О. Д. Психологічні особливості жертв подружнього насильства // Практична психологія - 2000.-№ 3 . - С. 25-29.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ГАВРИЛОВСЬКА Ксенія Петрівна

Методичні рекомендації з курсу

«Профілактика та подолання сімейного насилля»

Надруковано з оригінал-макету автора

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
Свідоцтво про державну реєстрацію
серія ЖКТ №10 від 07.12.04
електронна пошта (e-mail): zu@zu.edu.ua